

A KIVÁNDORLÁSI TANÁCS IRATAI
V.

A TÁRSADALOM FELADATAI
A KIVÁNDORLÁS ÜGYÉVEL
SZEMBEN

ÍRTA

Dr. GAAL JENŐ

A KIVÁNDORLÁSI TANÁCS ELNÖKE

BUDAPEST
KIADJA A KIVÁNDORLÁSI TANÁCS
1926

A KIVÁNDORLÁSI TANÁCS

(1926. november havában)

ELNÖK:

DR. GAAL JENŐ

HELYETTES ELNÖK:

BUDAY BARNABÁS

TAGOK:

Belatiny Arthur
Beliczey Géza
Bernát István
Bittner János
Czettler Jenő
Fáy Gyula

Fenyő Miksa dr.
Hadik János grófi
Halász Móric
Ivány Béla
Kaszab Aladár
Koos Mihály

Krúdy Ferenc
Láng János
Puky Endre
Sziij Bálint
Várnay Dániel
Vekov Ádám

JEGYZŐ:

DR. NAGY GÉZA
belügyminiszteri titkár

A M. KIR. BELÜGYMINISZTERIUM

MINISZTER:

DR. SCITOVSZKY BÉLA

ÁLLAMTITKÁR:

DR. SZTRANYAVSZKY SÁNDOR

A KIVÁNDORLÁSI OSZTÁLY VEZETŐJE

DR. ÁLDÁSY JÓZSEF
miniszteri tanácsos

HELYETTESE:

DR. BÁRÓ FIÁTH JÓZSEF
osztálytanácsos

A társadalom feladatai a kivándorlás ügyével szemben.

Írta: *dr. Gaal Jenő*, a Kivándorlási Tanács elnöke.

ELSŐ FEJEZET.

Bevezetés.

A civilizációból akkor lesz igazi kultúra, midőn a másokkal való tudatos önzetlen törődés kezdődik. A civilizáció magában csupán társadalmi mechanika és technika, mely kultúrává az etnikai elemek által való áthatás révén lesz. Azok nélkül minden társadalom szomorú sorsnak megy elébe.

Ezt a legnagyobb nyilvánosság előtt akkor mondtam, midőn 1908. szeptemberének 25-dik napján gróf Apponyi Albert volt vallás- és közoktatásügyi miniszter úr képviselőjében a Londonban tartott első nemzetközi morálpedagógiai kongresszust üdvözöltem. Nem sejtettem, hogy ennek a szomorú jövőnek már küszöbén állunk. Midőn az angol-francia »entente cordiale« ünneplésére – világtárlat benyomását keltő – éppen akkor rendezett nagy kiállítás területén járkáltam, a komoly haladást jelző látványok közt az oda nem való úgynevezett flip-flap mutatványokra esett tekintetem, melyek mintegy jelképezték a leghaladottabb nyugat-európai nemzetek közül kettőnek nagyszabású tévedésekre való hajlandóságát. És íme a jelzett szomorú sorsban benne van a világ. Keservesen nyögi azt a frivolitást, mely akkori vezető embereit jellemezte. Azonban mintha az emberiség lelkiismerete szólalna meg, a nyugati civilizáció és kultúra elborult egén derengeni kezd. Álmélkodva látjuk, akik már elszoktunk hinni a jobb belátás diadalában, hogy a társadalmaknál erős magukbaszállásra való készség mutatkozik.

A felhozandó bő és – azt hiszem – találó példák bizonyítják ezt-Bevezetéképpen ki kell emelnem, hogy korunk kivándorlásainak méretei csak viszonylag kisebbek, mint a népvándorlás ideje alattiaké, de abszolút számokban azok sokkal nagyobbak és újból állandóan nyugtalanítják az emberiséget. Viszont az altruisztikus törekvések soha sem voltak e téren imponálóbbak, mint napjainkban. A mai népvándorlás a saját előnyére lényegesen különbözik attól a brutális és az erőmérkőzés jellegével bíró s betolakodó népvándorlástól, mely a Krisztus születése utáni ötödik századtól egész a tizedikig mint világfelfordulás jelentkezett. Hanem általa is megint új országok keletkeznek és számos helyen nagy népátalakulás van folyamatban. A mai vándormozgalmak megfigyelése ezért rendkívül érdekes és tanulságos. Abban korunk számtalan kóros jelenségének lényegét ismerhetni meg alaposabban. Miként egy széttört tükördarabban az egész mai világnymor kaleidoskopszerű színes képét szemlélhetjük, mely a német birodalmi bank elnökének, dr. Hjalmár Schachtnak találó mondása szerint világgazdasági idiociának nevezhető békediktátumok iszonyú következménye.

Mint akinek hivatása és külön megbízatásánál fogva erkölcsi kötelessége volt, a kivándorlások megfigyelésével évtizedek óta foglalkozom. Azt hittem, hogy jelenleg gyakorlatilag sem végzek teljesen meddő munkát, midőn ebbeli tanulmányaim eredményét, dióhéjba szorítva, a társadalmi nagy bajaink szabatos megjelölésére és gyógyítására hivatott illetékes tényezőknek bemutatni bátorkodom. – Nem az egész kivándorlási anyagot ölelem fel most, ami egy értekezés keretében lehetetlen is volna; csupán azt akarom kidomborítani, hogy a törvényhozások és kormányok mellett a kivándorlás kezelésének ügyével szemben minő természetes szerep jutott az egészében nem egységesen szervezett társadalomnak, mely a maga briareusi karjaival rendeltetve van arra, hogy amazok működését plasztikusan kiegészítse, támogassa és a közvetlen célok kitűzésében segítségükre legyen. Enélkül a törvényhozás és kormányzat sehol sem tudott nagyobb eredményeket felmutatni; ellenben azt társul fogadva és felhasználva, a különben megoldhatatlannak látszó feladatok teljesítésével is sok helyen elég kielégítő módon boldogultak. Ebben egyik bizonyítékát kell látnunk annak, hogy a nemzeti és emberi szolidaritás átérzése és megértése leginkább vezet a szélesb értelemben vett szociálpolitika

terén megnyugtató eredményekre. Azonban megvalósulásuk a legnehezebben elérhető cél, annak tehát aránylag a legtöbb gondot és fáradságot kell, de érdemes is szentelni.

Csak részletre, de igen fontos és mélyreható jelenségekörre akarok itt most kiterjeszkedni. Mélyebb meggyőződést óhajtván keltetni, főleg nem okoskodások, hanem az irányadó államok, de kisebb előkelő, vagy általunk leginkább számbaveendő más nemzetek és fajok közéletéből is vett s kivétel nélkül nemzetközi, többnyire legújabb hivatalos adatokon nyugvó jelenségek bemutatásával kívánok célt érni. Nem akarok túlozni s azért nem mondom, hogy a leghaladottabb külföldi államokban is már kifogástalanul, fényesen oldják meg e feladatokat. Hiszen folyton tanácskoznak felettök, miközben erős bírálatok hangzanak el a történőkről, amiben már benne van a javítás szükséges voltának bevállása. De kiérezni e kritikából, hogy más világ van most, mint volt csak nem régiben. Nem csupán a gyakorlati haszon tekintetei uralkodnak már, hanem a magasrendű erkölcsiség erőteljesebb uralomra juttatásának szempontjait látjuk érvényesülni. E törekvések alaposabb ismerete nekünk, nem a nyers utánzás, hanem eszmekeltés végett multhatlanul szükséges. Meg kell azokból látni a magyar társadalomnak, hogy a nemzet létérdekei iránt neki is komolyan, okosan, odaadóan s minél szélesebb körben érdeklődnie kell. Ha még a legszerencsésebb nemzetek is saját véreikért a legnagyobb áldozatokat hozni hajlandók, pedig leginkább csak otthon alkalmatlanná vált népfeleslegeik elhelyezéséről van szó, nálunk a nemzeti ijesztően fogyó alaptőke elpazarlását kell minden erőnkéből feltartóztatni. – Mulasztottunk már eleget; a magyar vérrel hagyományosan gondatlanul jártunk el a múltban és ma sem történik meg minden, ami kímélésére lehetséges volna. Most, midőn a háború rokkantó, sőt összeroppantó hatása: a sokféle népbetegség, a leírhatatlan gazdasági csapások hosszú sorozata, a rémes halandóság, a születési arány aggasztó leszállása, az áldozatteljes nevelés és szakoktatás, az elszakított részekben pedig az európaileg megengedett, sőt protegált magyarirtás egyúttvéve fajunk létkérdését vetik fel, minden testileg és lelkiileg megtartható magyarnak tőlünk elvonása és elpusztulása pótolhatatlan veszteségnek tekintendő, melyet nagy fáradsággal és áldozatkészen lehetőleg el kell kerülni. – Erre a megfeszített erő kifejtésre még azért is utalva vagyunk, mivel ez az emberi és nemzeti érzés erősítésének egyik hathatós iskolája. De már amiatt sem hagy-

hatjuk, ha megmenthetjük, veszni véreinket, mert jó hírnevünk függ attól a világ méltányosan gondolkozó és szigorúan Ítélező egész nagyjelentőségű közvéleményének szemeiben. – Nem akarok magunk iránt igazságtalan lenni s nem kívánom a sok irányban felébredt magyar társadalmat leszólani. Tettünk a jelzett irányban már mi is valamit. Csakhogy súlyos, sok helyen és irányban folyton romló helyzetünkben az korántsem elegendő. Sem itthon, sem a kivándorlási területeken nem részesül az elárvult, gyámoltalan magyar kivándorló oly szeretetteljes ápolásban, mint más nemzetek fiai. Nyelvénél fogva elszigetelt, kevésbé ügyes az új viszonyokhoz való alkalmazkodásban még akkor is, ha munkakeréjének megvan a maga elismert nagy bece. – Hóna alá kell nyúlni tehát nekünk is. A társadalomnak a kivándorlás gondozása szempontjából szervezkednie kell. Ennek a szervezkedésnek a példáit hozom fel, hogy hatásuk alatt mi is hozzálassunk a sikerrel kecsegtető munkához.

Az adatok előterjesztésénél sorban fogom elővenni a kivándorlási, azután a bevándorlási országokat. Ha ezek nem is különíthetők el egymástól teljesen, de a túlnyomóság alapján mégis kategorizálhatók. Majd a félig-meddig, végül pedig az egészen nemzetközi jellegű társadalmi törekvések és intézmények tömör képét mutatom be a rendelkezésemre álló rövid idő alatt és szűk helyen a lehető világossággal és egyszerűséggel.

II. FEJEZET.

Kivándorlási országok.

I. Angol birodalom.

Angolország nem egységes birodalom, hanem az anyaországgal a korona-gyarmatokon, mandátumokon és érdekszférákon kívül álló domíniumoknak többé-kevésbé szoros kötelékek által összefűzött szövetsége. Ezekkel az anyaország külön-külön fogalmazott, de egybevágó törvények alakjában két oldalú megállapodásokat létesít a kivándorlás szabályozása tekintetében. Ez a szabályozás rendkívül érdekes, mert nincs meg benne az az idegenszerűség, mely az egymástól teljesen külön élő államok kivándorlási ügyét a legjobb esetben is jellegzi, hanem a lényegileg ma már voltaképp független államszerű alakulatok érintkezésében a kölcsönös jóakaratsnak, méltányosságnak és megértésnek eszményi példáját szolgáltatja a nemzetközi viszonyok rendezése számára mindenütt, ahol a nemzetek egymást kiegészítő érdekei kerülnek szembe egymással. Az angol világbirodalomban észlelhető jelenségek ismertetésével kezdem tehát a társadalom szerepkörének fel-tüntetését a kivándorlás ügyének terén.

Angliának a roppant munkanélküliség mellett hivatalos adatok szerint évi mintegy 140.000-re rugó állandó kivándorlója van. Ezek közül 40-50.000 pénzsegélyben részesül. Annak irányítása végett főleg általános elveket tartalmazó törvényeket hozott. Ilyen pl. az Empire Settlement Act. Ennek végrehajtása a Oversea Settlement Department kezében van, melynek az Oversea Settlement Commitee segít. Főfeladata a domíniumokkal egyezmények létesítése első sorban a fiatal, de általában a kivándorlók kiválasztásának, előkészítésének s kölcsönös anyagi és erkölcsi támogatásának módozataira vonatkozólag. Igen beható tevékenységet fejt ki. A leendő kivándorlók e célra létesített Otthonokba gyűjtetnek össze és társadalmilag neveltetnek mindenféle, de leg-

inkább mezőgazdasági munkára. Ez úton jutnak érintkezésbe az anyaországi és a domíniumbeli társadalmak is egymással. Ott előzetesen állapítják meg a képességeket és az egyes foglalkozásokra való alkalmasságokat, miközben azok hivatalos orvosok támogatásában részesülnek. A kivándorlás és telepítés sikeresítése céljából jól bevált társadalmi intézmények keletkeztek. Egy ilyennek a neve »nomination scheme«, mely abból áll, hogy megbízható egyének, akiket ilyenekül a gyarmatokban is elfogadnak, a kivándorlóért úgyszólván jótállanak, hogy a kívánt egyéni tulajdonságokkal és a kikötött anyagi tehetőséggel bír. A nominátorok köre azokra is kiterjesztetvén, akiket az egyháziak ajánlottak, így a kivándorlás észszerű kibővítése lehetővé vált. Az anyaországban – mint mondám – nemcsak ennek, hanem a domíniumok társadalmi is szóhoz jutnak. Az altruisztikus intézmények egész sora közreműködik a kivándorlás sima lebonyolításánál. Ez a nagyszabású közreműködés méltán bámulatba ejthetné az idegen megfigyelőt, ha nem ismeri az angolok önkormányzatra, szervezkedő önszerveződésre és társadalmi önállóságra való szembe-tűnő hajlamát, mely nem kis részben magyarázza meg az angol nemzet gigantikus térfoglalását az egész világon. Ennek mintegy kiegészítő eleme az, hogy míg a domíniumok a legnagyobb előzékenységgel fogadják az anyaország kivándorlóit, feltűnő idegenkedést és kizárólagosságot tanúsítanak a más fajbeli még angol honpolgárokkal, például a hindukkal szemben, ami az angol tisztavérűség egyik biztosítéka. Az indiai kormány 1921-ben az angol alattvalók egyenlőségének kimondását sürgette, de 1923-ban egy birodalmi értekezleten a délafrikai gyarmatok azt határozottan elleneztek. Smuts tábornok ott ugyanis kijelenté, hogy a fajok színének kérdése elsősorban gazdasági probléma. Hiszen Dél-afrikában egyes helyeken a brittek már kisebbségbe jutottak. A hinduk igénytelensége folytán amazok versenyképtelenek a munkapiacon. Az ő országa tehát semmiféle engedményre nem hajlandó. De egyszerű gyarmatok is, például Kenya a keletafrikai parton, védekeznek a színes bevándorlókkal szemben, ha azok angol alattvalók is. Ellenben az angol bevándorlók gondozásában a domíniumi társadalmak vetekszenek az angolországiakkal. Különösen élénk tevékenységet fejt ki a Salvation Army mindenütt. A keresztény ifjak és fiatal nők keresztény egyesületei igen becses és hasznos munkát végeznek. Megemlítendő az 1882-ben kelet-

kezett British Dominions Emigration Society, mely túlnyomólag egész családokat telepít ki és a Society For the Oversea Settlement of British Women, mely csak nők kivándorlását gondozza. Mind a kettő vállvetve dolgozik a hivatalos Oversea Settlement Commitee-vel. A domíniumok a kivándoroltakat orvosilag még az anyaországban vizsgáltatják meg, de ez a hivatalos bizottság is megállapította, hogy azok előkészítése általában helyesebb a tengeren túl. A kivándorló katonákat a szolgálat utolsó évében készítik elő a kivándorlásra. Egyelőre két központot létesítettek Angliában evégből, és pedig mezőgazdasági, tejtermelési, erdészeti és egyszerű építési tanfolyamokkal. Grófságonként előkészítő bizottságokat szerveznek. A telepítésnél a kooperatív formát találják a legjobbnak. Anglia 300 család telepítésére kötött szerződést Kanadával, Ausztráliába pedig tíz év alatt 450,000 egyesült királyságbeli kivándorló lesz telepítendő. Újabban Délafrikával történt ily megállapodás. E mellett magántársaságok is vándoroltatnak ki átlag évenként másfélezer főleg nőt és gyermeket.

II. Olaszország.

Az olasz kivándorlásnak kormányi és társadalmi kezelése egyike a legtanulságosabbaknak. Italia homogén népessége a legszaporábbak közé tartozik s mivel hazája sem szénnel, sem vassal nincs megáldva, otthon az ipar fejlődése mellett sem tud megélni. Az évi szaporulat háromnegyed millió körül mozog s az utolsó népszámlálás alkalmával 20.000 olyan családot találtak, melynek legalább tíz gyermeke volt. Az állam és társadalom vállvetve a legodaadóbb gondozásban részesíti a kivándorlókat. Ott ügyüket a kormány a külügyminisztériumhoz osztotta be. A kivándorlási alap felhasználását 3 országos képviselőből és 3 senatorból álló szűkebb bizottság ellenőrzi és pedig nagyon tüzetesen. Széles hatásköre van a miniszteri rangú kivándorlási biztosnak; a kivándorlási tanácsot újabban alakították át, melynek ülészakát tavaly január 22-én maga Mussolini nyitotta meg, midőn kivándorlási politikájának elveit részletesen kifejtette. Nagy súlyt fektet a bevándorlási országokkal kötendő nemzetközi megállapodásokra, melyek révén az olasz kivándorlóknak az egyenlő elbánást igyekeznek biztosítani. Másként pedig azok nemzetiségét igyekeznek megőrizni s bennök az olasz nemzeti érzést lehető-

leg fenntartani, mert őket is az idegen assimiláció veszélye fenyegeti. De nagyban és egészben az olasz nemzetiség fenntartása mégis sikerült. Ennek bizonyítékeként felemlítendő, hogy több mint 100.000 olasz kivándorolt jött vissza, hogy a világháború során hazája védelmében részt vegyen. Legnagyobb részüket annak befejeztével a kormány volt munkahelyeikre újból kiszállíttatta. Azt a felmerült eszmét, hogy az olasz kivándoroltak hazai parlamenti képviselőt kapjanak, nem pártolhatja, mert a kettős honpolgárságból nagyobb bonyadalmak támadhatnak, de érdekükben minden lehetőt el akarnak követni; a kivándorlás sima lebonyolítása érdekében technikai bizottságot létesítenek s a külképviseletek szakszerűség tekintetében úgy szereltettek fel, hogy az általok nyújtott védelem valóban hatályos legyen. A visszahonosodást pedig meg kell könnyíteni. Általában az olaszok világszerte érzékké, hogy Itália szeretettel gondol minden tőle elszakadt hű fiára. Amily buzgalmat tanúsított e részben az állam, épp olyan megértést mutat e részben az olasz társadalom is otthon és mindenütt, ahol honfitársai nagyobb számmal élnek és dolgoznak. Azok jogainak és megélhetésének megővésére és elősegítésére nagy egyesületek és azok kirendeltségei önzetlenül és lelkesen működnek. Korábban a »Società Umanitaria« igen széleskörű és buzgó tevékenységet fejtett ki, de éppen azért anyagilag már nem bírta, az állam pedig nem segíeyezhette eléggé, sőt az annak folytán keletkezett bonyodalmakra való tekintettel azt kívánta, hogy szüntesse be működését, melyet másként akarnak a külföldön pótolni. Ellenben az 1900-ban »Opera Bonomelli« név alatt Milanóban keletkezett katolikus egyesület nagyszabású és nagyhatású munkásságot folytat, habár tevékenységi körét – szintén a kormány óhajára – némileg megszükitette. De hat hospiciuma, tizenöt állomása és 32 titkársága segítségével ma is igen szép sikerrel támogatja a kivándorlási főbiztosságot Itáliában és a külföldön egyaránt. Európában legjobban Franciaország területén levő kirendeltségei dolgoznak áldásosán, főleg erkölcsi eszközökkel az assimiláció ellen; de az ott letelepült olaszokat másként is, tettel és tanáccsal, kézzel fogható eredménnyel támogatja. Új elnöksége alatt Svájcban, Németországban és Belgiumban is dolgozik. Különben a külföldön élő tehetősebb olaszok külön egyesületet is létesítettek. Így Parisban alakult egy, melynek 1926. évi március havában tartott évi közgyűlésén érdekes adatokat terjesz-

tettek elő. Egy esztendő alatt 4369 hely iránti kérelemből 4000-et sikerült kedvezően elintézni, mivel a francia munkaadók szívesen fordulnak hozzá. Vasúti szolgálata 15.000 érkező olasz munkást fogadott, köztük 1000 nőt és 1400 gyermeket, akiket azután jórészt a vidékre irányított. Megmentésükre a csalóktól és kiszipolyozó kivándorlási ügynökök üzelmeitől elkövetett mindent. Megszabta útirányait, felvilágosításokat nyújtott s ajánlatokkal látta el őket. Parisban esti tanfolyamokat rendezett a francia nyelv és szakszerű ismeretek megtanulhatása végett. Az olasz munkásoknak a szociális biztosításokból keletkezett jogos igényeit védte s gondoskodott arról, hogy azok szabad idejüket (il dopo lavoro) észszerűen, hasznosan és üdvösen használják fel. Ugyanily egyesületek jöttek létre a tengeren túl is és legutóbb Dél-Amerikában mindenfelé, főleg Buenos Ayresben és Braziliában, ennek, különösen Saô Paulo államában. Ilyen az argentinai most egyszerűen Patronato Italianonak hívott egyesület, mely havonként százával helyezi el különösen az újonnan érkezett olasz kivándorlókat. Gondoskodik nemzetiségük lehető megtartásáról, de ha kinn meggyökeresedni nem bírnak, haza segíti honfitársait. Azelőtt a »Societa di Patronato e Rimpatrio« volt a neve, de mivel a visszautaztatás szó az ottani hatóságok és munkaadóknál szemet szúrt, ezt elejtette. Habár az olasz kormány mindent elkövet a kivándorlás célszerű szervezése és kezelése érdekében, annak számos oly problémája van, melyet csak a társadalommal kapcsolatban tud megoldani. Reánk nézve mind a kettőnek eljárása alapos tanulmányozást érdemlő klasszikus mintául szolgálhat, melyet viszonyainknak megfelelő módosítással folyton szem előtt kell tartanunk.

III. Belgium.

Belgium a tengerentúli kivándorlás tekintetében ma sokkal kevesebbé jöhet tekintetbe, mint azelőtt. Ilyen kivándoroltjainak száma 1920-ban 9384 volt; ez később negyedrésszére sülyedt le. Kontinentális kivándorlása is nagyobb volt; különösen Franciaországba mennek ki a belgák. A Du Nord departementben a lakosság fele idegen, főleg belgiumi volt, és számuk 182.000-re rúgott. Belgiumban megalakult a »kivándoroltak ligája« mely azok érdekei felett őrködik, akik az államnak más területére, vagy európai más államokba mentek ki. Ezt a kormány segítyezi,

de magának is vannak bevételei, melyekből a kivándorlók lakásáról és ellátásáról gondoskodik, továbbá a betegségi és baleseti biztosítás útján szerzett jogigényeik teljesítését kíséri figyelemmel s amazoknak szükség esetén segítségére siet. A munkás szindikátusok inkább csak enquête-keket tartanak. Beható tanácskozást folytattak az újabb időben a nők helyzetének javítására bel- és külföldi munkahelyeiken.

IV. Hollandia.

Németalföld egyike azon államoknak, ahol a kormány és társadalom kitűnően kollaborálnak. A hollandi kormány a munkanélküliségből származható bajok enyhítése céljából a munkások külföldre való közvetítését észszerűen szabályozta és a kivándorlást nagy körültekintéssel gondosan kezeli. Azelőtt főleg Németországba és az Északamerikai Unióba irányult a munkakeresés és kivándorlás. Az újabb időben leginkább Belgiumba és Franciaországba mennek a Hollandiában munkához nem jutók. De mivel ez országokban alacsonyabb a munkabér, a németalföldi kormány és törvényhozás arra határozta el magát, hogy a honi és a romlott valutájú országok munkabérei közt mutatkozó különbözetet a munkásoknak megtéríti és pedig olyformán, hogy leginkább az otthon hagyott feleségek és gyermekeknek juttatja a községek útján azokat. A kivándorlást azzal támogatja, hogy a kivándorlók anyagi és szellemi jólétének s nevezetesen vallásosságának hoz áldozatokat. A külföldi kritikát, mely a hollandi munkásokra vonatkozik, megfigyelteti s intelmekkel és irányításokkal együtt mindazok tudomására hozza, kik a kivándorlókkal személyesen érintkeznek, s odahat, hogy csak jól megválasztott munkások vándoroljanak ki. A bevándorlási országok kormányaival érintkezésbe lép s hivatalnokai vannak kinn, akik a kivándoroltak érdekeit az ottani hatóságokkal szemben képviselik. Azok mindig tudják, hogy hol és miféle munkásokra van szükség. Megfigyelik ezek elhelyezését és a munkaadók bánásmódját, minek folytán a hollandi munkások helyzete javult. De ezekre hatni igyekeznek otthon is és óva intik őket, hogy ne álmodozzanak aranyhegyekről a külföldön. Tapasztalnia kellett azonban, hogy az ily gondozást a társadalom közreműködése nélkül nem eszközölheti, azért a »Nederlandsche Landverhuizing«

(Németalföldi kivándorlás) név alatt egy félhivatalos egyesületet létesített, mely most főleg a kanadai kivándorlók gondozásánál működik közre. Amaz továbbá a levelezést, helyszerzést, beható felügyeletet s a felvilágosítások nyújtását ismeri feladatának. Irodája látogatóinak s az általa váltott levelek száma sok-sok ezerre rúg. A kiutazási segélyek kiosztásánál s azok visszafizetésénél is van szerepe. Felvilágosító füzeteket szintén ad ki. Tavaly például e cím alatt: »Bezint eer gij begint« (csak megfontolás után kezdj), mely megszívlelendő intelmeket és tanácsokat tartalmaz. Ezzel együtt működik a hollandi nagyobb városok delegáltjaiból alakított kivándorlási központi; neve »Holland«, mely ugyan közbenjárásáért díjakat szed, de azért altruisztikus alakulat, mert haszna nincs belőle. A kivándorlók képzésével és tanácsadással is foglalkozik. Ennek a központnak megbízottai a munkaügyi minisztériumban üléseznek, hogy executiv és espeditiv módon lehessen eljárni; rövid úton hozzák annak a központnak véleményeit és javaslatait a kormány tudomására. Egy mezőgazdasági társaság, a »Heide Matschapy« a kanadai és más amerikai kivándorolni szándékozók részére két megfelelő mintagazdaságot tart fenn: egyet a katolikusok számára Brabantban, egyet pedig a protestánsoknak Észak-Hollandiában.

Az csak természetes, hogy a Délafrikába és saját gyarmataikba irányuló kivándorlás is gondosságának tárgya s ez utóbbiakba különösen értelmiségi kivándorlókat igyekeznek telepíteni. A közvélemény mostanság azt kívánja, hogy a hollandi kormány a saját Konszultatusaihoz és a külföldi egyetemekre a kivándorlás iránt érdeklődő fiatalembereket küldjön ki, akik azután haza térve, a társadalomnak tehessenek e téren hasznos szolgálatokat. A hollandi kormány bennünket nagy hálára kötelezett azáltal, hogy a délamerikai államokban külképviseletünket elvállalta. A sao paoloi forradalom idején közegei sok száz elárvult magyar kivándorló életét mentették meg.

V. Lengyelország.

Az ismét megalakult Lengyelország szintén különös figyelmet fordít a kivándorlás ügyére. Ez az új életre kelt középhatalom 388.320 négyzetkilométernyi területén 29 millió lakossal bír. Népsűrűsége 75. Lakosainak 65%-a mezőgazdaságból él, ipara pedig, mert régi

eladási piacait elveszte, alig fejlődik, sőt nem egy helyen hanyatlík. Már a világháború előtt sok lengyel vándorolt ki, mert habár a népsűrűség egy időben csökkent, de a lakosság szapora s a gazdasági okok tovább is kivándorlásra ösztönzik. A munkanélküliek száma 1925. évi május havában megközelítette a 180.000-et; hiszen a munkások Oroszország felé már nem mehetnek dolgozni, sőt onnan egy félmillió ember özönlött át, ami érzékeny csapás volt, mivel a kivándorlást ismét nagyobbá tette Lengyelországból, ahonnan a most elzárkózó Északamerikai Unióba 1913-ban csak Orosz-Lengyelországból 174.363 ember ment ki. Ma aránylag csupán kicsiny quotája van s a lengyel kivándorlás Franciaországba s Argentínába irányul, de sok zsidó ment ki Palesztinába is. A lengyelek számolnak azzal, hogy a kivándorlás, ha majd csökken is, de az adott viszonyok közt megmarad, azért a kormány és a társadalom igyekszik megfelelően szervezkedni. Az előbbi nemcsak minél több nemzetközi szerződést köt, de a kivándorlókat utazás közben çs után is támogatja, ismeretekkel és felvilágosításokkal látja el, oktatja és neveli őket s a társadalom minél több alakulatának keletkezését mozdítja elő, melyekkel azután kooperál. Jellemző, hogy ott a kivándorlás kezelése a népjóléti és munkaügyi minisztérium reszortjához tartozik, amiben ünnepélyes beismerése foglaltatik annak, hogy a valóságnak megfelelően azt szoros értelemben vett szociális kérdésnek kell tekinteni. Mind a két említett tényező az illegális és helytelen propaganda és a hajózási vállalatok visszaélései ellen erélyesen küzd. A kivándorlók hajóira hivatalos és társadalmi kiküldötteket rendel ki, azok viselkedését s kötelességeik teljesítését ellenőrizteti általok.

Létezik egy nagy lengyel kivándorlási egyesület, melynek heti lapja, a »Wychodzca« (kivándorló) közli a legújabb idevágó mindenféle törvényeket s rendeleteket, továbbá a bevándorlási országok termelési és munkaviszonyaira vonatkozó adatokat, továbbá folyton felvilágosítást nyújt a külföldön munkálkodó lengyelek sorsáról. Varsóban nagy kivándorlási ház létezik, ahol nem csupán ellátják a kivándorlókat, hanem tanítják és nevelik őket. A fehér rabszolgaság elleni küzdelemnek külön szervezete van, valamint a zsidó kivándorlásnak is, mely a Palesztinába való telepítést gondolzza. Ezek a lengyel egyesületek a később ismertető International Migration Service-be is bele kapcsolódnak,

melyet a lengyel kivándorlók nemzetközileg bonyolult ügyeinek lehetőleg sima elintézésére gyakran használnak fel. Hiszen a szegény lengyel kivándorlók épp oly nehézségekkel állanak szemben, mint a szegény magyarok. Ezek a tapasztalatok reánk nézve tehát kétszeresen tanulságosak, mivel a lengyel társadalmi alakulatok fiókjai és kirendeltségei Franciaországban, Argentínában és Észak-Amerikában már működnek, az otthon ellátás nélkül hagyott családok érdekében sokat tesznek és még többet tehetnek a jövőben. A rossznak bizonyult gyámokat jobbakkal cserélik ki s az elhagyott gyermeket felkarolják. Panaszuk leginkább anyagi eszközeik csekély voltára irányul s arra, hogy a vidéki lakosság különösen a délkeleti Malopolskában távol él a vasúti forgalomtól és analfabéta. Az egyház felé nyújtják ki kérő kezeiket; ellenben hálával emlékeznek meg jelentéseikben a nemzetközi hathatós támogatásról, melynek számos megható példáját hozzák fel. A lengyel társulatok különösen Franciaországban követnek el mindent a kivándoroltak lengyel nemzetiségének fenntartása érdekében. Tanfolyamokat szerveznek a lengyel nyelv, irodalom, történet és földrajz oktatására s arra, hogy a fiatal munkások képzettségük fokozása révén minél jobb helyzetbe juthassanak. Az iskolavégzettek számára cserkészeti munkásságot szerveznek, könyvtárakat állítanak, felolvasásokat tartatnak s a sport mellett tanulságos kirándulásokat rendeznek.

VI. Németország.

Hogy Németországban a kivándorlás terén a társadalmi tevékenység mily jelentékeny, arról tanúskodik a Stuttgartban székelő Ausland Institutnak 1924. évi működéséről szóló jelentés. Ennek feladata felvilágosítással szolgálni a külföldi németek állapotáról s a kivándorlási országok élet- és munkaviszonyairól. Az utóbbi években 30–40.000 felvilágosítást nyújtott minden esztendőben. 600 önkéntes levelezője küldi be hozzá a külföld minden részéből folyton az adatokat. Ez az intézet a többi német városokban levő hasonlókkal állandóan közreműködik. Különleges szakkönyvtára van, az minden évben gyarapszik s ma már közel 20.000 kötetet tartalmaz. Az intézet állandóan 911 hírlapot és folyóiratot kap. Stuttgartban, Freiburgban (in Breisgau) és Würzburgban évenként mintegy 100 előadást tartat. Hivatalának személyzete

50 egyén. Minden esztendőben nagy monográfiákat szokott kiadni. A kivándorlás kérdése előkelő helyet foglal el működése körében. Ez az intézet főleg értelmiségi munkára vonatkozó közvetítésekkel, leginkább Braziliába és Argentínába, van gyakorlatilag elfoglalva, de a közeli és távoli keletre is, ahol német értelmi munkásokat keresnek. Németországban a berlini Reichsstelle für das Auswanderungswesen intézi a kivándorlás ügyeit. Az nemrégiben ment átszervezésen keresztül. Természetesen szoros összeköttetésben áll a birodalom külképviseleti szerveivel. Nagy gondot fordít a német munkások külföldre való közvetítésére is s a magánközvetítő vállalatok igen messzemenő ellenőrzése alatt állanak, minélfogva azok aránylag csak ritkán követhetnek el visszaéléseket. Továbbá támogatja a német birodalom minden részében s a külföldön is létező társadalmi alakulatokat, melyeket az egyházak s más altruisztikus elemek létesítettek. Azok oly nagy számmal vannak, hogy felsorolásuk csaknem lehetetlen.

VII. Svájc.

Svájcban maga a kormány a legnagyobb figyelemmel, körültekintéssel és a kivándoroltak részletekbe hatoló gondozásával kezeli a kivándorlás ügyét. Erről gyakran van a törvényhozó testületekben is vita. Azonban az a külföldre való telepítésre maga nem vállalkozik; e helyett a belső telepítés s a mezőgazdaság és ipar svájci egyesületeivel lépett összeköttetésbe, melyek javaslatait szigorúan bírálja meg, de azoknak anyagi támogatást nyújt, továbbá azok útján részesíti segélyben a külföldről visszavándoroltakat, hogy valamely módon hazájukban ismét el tudjanak helyezkedni. A megromlott közgazdasági viszonyok a munkanélküliek számát itt szintén szaporítván, a kitelepítés kérdése Svájcban is fontos probléma, melyet a tőlük megszokott körültekintéssel és óvatossággal igyekeznek megoldás elé juttatni. Nálunk akadtak altruisztikus vállalkozók, akik a svájci akciókba törekedtek belekapcsolódni.

VIII. Spanyolország.

Spanyolország kivándorlása ma, világháborúi semlegesége nyomán való megtollasodása után sem jelentéktelen. Az azt szabályozó törvények és rendeletek újabban nagy váltó-

záson mentek keresztül, de lényegük fennmaradt. A kivándorlási tanácsnak azelőtt igen széleskörű és az adminisztrációba is erősen belenyúló hatásköre volt, mely most a kirendeltségek és a központ (a junta central és las juntas locales) között osztatott meg. Ezenkívül a konszulságok mellett is létesítettek a külföldön jun-
tákat, bizottságokat, hogy a kivándorolt spanyolok érdekeit meg-
óvni segítsenek. Ezek az összes junták jórészt társadalmi alaku-
latok. A reform kiterjedt a kivándorlás minden fázisára: a hajók
felszerelésére éppúgy, mint a szállítás minél teljesebb ellenőrzé-
sére. Ennek folytán a spanyol kivándorlási ügynek valóságos
codexe van. A hajójegyek eladása, a hajón való orvosi szolgálat,
a mindennemű felügyelet hatályosítása céljából igen szigorú
szabályok léteznek. Az olasz »Bolletino deli' Emigrazione« egyik
1925. évi száma megállapítja, hogy míg több lényeges pontra
nézve az olasz és spanyol érvényes kivándorlási rendelkezések
egybehangzanak, a spanyol módosítványoknak igen sok előnye
emelendő ki. Gondoskodás van azokban, hogy a spanyol közsé-
gek ne néptelenedjenek el, hogy a visszavándorlás lehetőleg biz-
tosítható, hogy a kivándorlás a feleség beleegyezése nélkül ne
valósulhasson meg, hogy spanyol orvos a belföldi, vagy idegen
hajón mindig legyen, akármennyi azon a kivándorló spanyolok
száma, és végre, hogy a kivándorlási ügyekben a rendes bíróságok
s ne, mint Itáliában, valamely speciális fórum legyen illeté-
kes. A spanyol kivándoroltaknak a 15 idegen államnak, ahol
spanyol a hivatalos nyelv, legtöbbszörben gyámolító egyesületeik
vannak, amelyeket a külképviseleti közegek erősen támogatnak s
az illető bevándorlási országok hatásai is nemcsak a nyelv-,
hanem nagymértékben az érzelmi közösségnél fogva is, jobban
megértenek. Ezt lehet mondani még Braziliára vonatkozólag is.

IX. Japán.

A felkelő nap országának kivándorlása igen jelentékeny,
hiszen egyike a leginkább szaporodó nemzetek hazájának. Évi
népszaporulata meghaladja a ³A milliót és így az, ha lehet békés,
de esetleg más természetű terjeszkedésre is utalva van, azért azon terü-
letekről, melyek felesleges népessége tömegesebb vándormozgalmai-
nak befogadására alkalmasak, le nem veszi tekintetét. Csakhogy
vele szemben még az Északamerikai Egyesült Államok is hatá-

rozottan védekező állásba helyezkednek. Különösen félti tőlük a Fülöp-szigeteket, de némileg Californiát is, mert szívósságuk és meg nem alkuvó nemzeti érzésük nem kívánatos elemnek tünteti fel az asszimilációra nem hajlandó és agresszív természetű országból származó japániakat. De Ausztrália és különösen Újzéland szintén tartanak tőlük s ezek ragaszkodása az anyaországhoz nem kis részben annak tulajdonítható, mert a japáni invázióval szemben hathatós védelmet várnak tőle. A japáni példásan hazafias társadalom ily körülmények közt csak erős állami támogatás mellett vehet részt némi sikerrel a kivándorlók gondozásában, de a kormány annyira át van hatva a nemzetpolitikai követelmények tudatától, hogy a társadalom részéről nincs nagyobb nyomásra szüksége e részben sem. Minden állammal, mely erre csak valamiképp hajlandó, nemzetközi egyezményeket igyekszik kötni s a társulatokat pénzsegélyben is részesítik; de a chinai bevándorlással szemben maga is védekezik.

X. Csehszlovákia.

Csehszlovákiában sem marad el a kivándorlás patronálása tekintetében. A munkaügy Masaryk Akadémiájához csatlakozó kivándorlási és telepítési intézet alakult meg Prágában. Ennek rendeltetése a kivándorlás ügye iránt érdeklődést ébreszteni a mezőgazdák, iparosok és kereskedők köreiből s az érdeklődőknek felvilágosítást adni az idegen országok közgazdaságairól, azok munkásügyi törvényhozásairól és munkapiaci viszonyairól. Az idegen nyelvek tanulását is elősegíti. Feladata még a kivándorló csehszlovák állampolgárokat támogatni s a külföldön, főleg a tengerentúl dolgozókat gondozásban részesíteni. Az említett intézetet kellően szerelték fel s képessé tették arra, hogy nyilvános közleményeket adhasson ki. A cseh kivándorlókkal már 1919 óta az ottani vöröskereszt egyesület is foglalkozik. Actioja azóta nagyon fejlődött. Minden vonalon számos tudósítója van. Franciaország, de Oroszország felé is dolgozik és a kormány segélyezése mellett sokat költ minden irányban a kivándorlók ingyen vagy kedvezményes szállítására és élelmezésére. Franciaországban 1924-ben 12.522 csehszlovák talált elhelyezést. Ezek nem kis része a tőlünk elszakított területekről való, ahol a hatalmon levők a méltán elégedetlen elemektől szívesen szabadulnak, de ezek is amazoktól.

XI. Az SHS állam.

Igen jellemző, hogy Jugoszláviában a kivándorlást gondozó bizottság nem Belgrádban, de Zágrábban székel s ott ad ki erre vonatkozó folyóiratot is. Hivatalos adatok szerint a délszlávok 6%-a (743.000-nél több ember) a tengeren túl él. Az 1925. évben 15.000 ki- és 4920 visszavándorló mintegy 3000-rel kevesebb tiszta kivándorlót tüntet fel, mint a megelőzőtt évben. Ezek legnagyobb része Dél-Amerikába, különösen Argentínába ment. Megemlítendő, hogy a nem délszláv 7181 kivándorlóból 3692 német és 3082 magyar volt, akikkel bizony sem az állam, sem a társadalom a kivitel után nem törődik többé. Az idegen hatóságoknál az állam külképviseleti közegei csak akkor járnak közben, ha náluk a visszavándorlás szándéka komolyan jelentkezett, melyet így lehetetlenné akarnak tenni. A tisztán társadalmi közreműködésről, valószínűleg, mivel jelentéktelen, nem tudtam pozitív adatokat beszerezni. Ugyanez áll Oláhországra nézve is, ahol a kisebbségeket képező nemzetiségek kényszerű kivándoroltatása meglepően lendületes.

XII. Oroszország.

Szovjetoroszországban szó sem lehet a társadalom szabad közreműködéséről a kivándorlók gyámolítása terén. Ott a még mindig uralkodó rendszer azt teljesen kizárja. A kizaklatott menekültek számára a Népszövetség által 1923-ban létesített főbiztosság jelentése szerint azok száma meghaladta a másfél milliót s minden nemzetközi gondoskodás ellenére a következő évben is jóval nagyobb volt egy milliónál, akik közül több százezer munkaképes, de munkanélkül lézengett. Ezek elhelyezésére Braziliában és Uruguayban komoly kísérletek történtek. Ami e részben ott, továbbá a távol és közel keleten, itt főleg Konstantinápolyban, de Bulgáriában, azután Német- és Franciaországban is – úgyszólván hivatalosan – történtek, épp úgy kívül esik ez értekezés keretén, mint a görög, török s örmény menekültek javára alkalmazott támogatás és segély ismertetése. Hanem Oroszországnak mégis szóba kell kerülni e helyen, mivel szoros értelemben vett sociális közreműködés vele kapcsolatban szintén fordult elő, névszerint az orosz emigránsok részéről, akik az Északamerikai Egyesült Államokban az »American Society For Technical Assistance to

Russia» nevű egyesületbe tömörültek. Ez csoportosítva igyekszik Oroszországba visszaküldeni a szerfelett megszaporodott orosz munkásokat. Osztályainak száma nagy, mintegy 1500 működő taggal. Munkássága folytán 17 földművelő collectivitás jutott így vissza az illetők hazájába. De onnan értésükre adták, hogy a szovjet-viszonyok miatt a visszavándorlók a legnagyobb nélkülözésekre s folytonos kínos munkálkodásra legyenek elkészülve.

– Felemlítem végre, hogy a görög-török utolsó háború óta a lausannei békefeltételeknek megfelelően több mint másfél millió (1,350.000 görög és 350.000 török) emberre terjedő helycsere folytán otthonából kiűzött menekült elhelyezése sok gondot okozott minden nemzetközi segély és támogatás mellett is különösen Görögországnak, mely természetesen igénybe vette a hazai társadalom munkásságát is.

XIII. A Skandináv államok.

A Skandináv államok és Finnország szintén nagy jóakarattal és szeretettel veszik körül kivándoroltjaikat, ami az ottani nagy kultúrának teljesen megfelel.

HARMADIK FEJEZET.

Bevándorlási államok.

I. Az Északamerikai Egyesült Államok.

A bevándorlási országok társadalma sem marad tétlen a vándormozgalmakkal szemben, melyek hatása a kormányok eljárására szembeötlő. Így az Északamerikai Egyesült Államok kormányának bevándorlási politikája az 1922. évi ú. n. 3%-os, valamint 1924. évi továbbmenő megszorító törvény a nemzet közhangulatának volt tetteiben megnyilatkozott tolmácsa. Az Unióban uralkodóvá lett az a felfogás, hogy népének egységes nemzetté kell alakulni. Ennek a nagy célnak elérhetése érdekében elkövetnek mindent s még az oly nagyra tartott szabadság megszorításától sem riadnak vissza, jóllehet ezzel szemben a közgazdasági érdekek képviselői elég élénken hallatják legújabbban is, talán sikerrel, szavukat, amidőn a bevándorlás enyhébb kezelése mellett érvelnek. A munkaadók nagy tanácsa, a »National Industrial Conference Board«, például 1921-ben beható tanácskozás után állást foglalt a dr. Laughlin által kezdeményezett tudományos kutatások ellen, melyek szerint a bevándorlás egy része sülyesíti az Unió népességének értékszintjét. De amaz e mozgalmával egyelőre nem ért célt, mert az 1924. évi törvény csaknem teljesen a Laughlin kutatásai eredményei alapjára helyezkedett, melyek szerint a bevándorlók társadalmi képtelenségei és elégtelenségei különösen az Európa keletéről és vidékeiről való beözönlőknél mutatkoznak. Ennek az lett a következménye, hogy a bevándorlók 1923/24. évi 706.896-ra emelkedett száma 1924/25-ben 294.314-re szállott le, ami ha a visszavándorlók nagyobb számát is figyelembe vesszük, még jelentékenyebb különbséget tüntet fel. Pedig az Unió déli államaiban az indiai s a keletázsiai színesek, különösen a japániak bevándorlásának enyhébb kezelését is pártolták nem kis részben azért, mivel a néger munkások onnan a fehérbevándorlás

csökkenése miatt nem egy helyen munkáshiányban szenvedő északibb fekvésű államokba húzódnak fel. Érdekesekek azok a kutatások, melyeket az »Institute of Social and Religious Research of New-York City« még a californiai állapotokra nézve is folytat, s amelyek során a japániak és a chinaiak bevándolásának veszélyeiről szóló felfogás tévedéseit és túlzásait igyekszik kimutatni. Nem szólva az amerikai és mexicói munkások közös lépéseiről a nagyobb bevándorlási szabadság érdekében, említésre érdemes a bostoni kereskedelmi kamara állásfoglalása a kvalifikált idegen, főleg szellemi munkások nagyobbmérvű betelepítésének javára. Az Unió területén élő idegen munkások társadalmi védekező törekvéseiről az egyes kivándorlási országokról szóló rövid ismeretéseknél szölok.

II. Franciaország.

Különös benyomásokat nyerünk, ha Franciaország bevándorlásának egymással ellentmondó részletekben gazdagon nyüzsgő képét vesszük szemügyre. Ez a nagyhatalom a léte alapját képező népesség önválasztotta sorsának fanyar, sőt keserű gyümölcseit ízleli. Népesedése pangást, sőt visszaesést tüntet fel, úgyhogy nemcsak hadseregének, hanem munkásságának pótlására is idegen elemekre szorul, ami nem egy tárgyilagosan ítélni képes francia hazafit komoly aggodalommal tölt el. Bevándorlás nélkül Franciaország legtermékenyebb és legszebb tájain a vidék elnéptelenedik, a lakosság ott folyton fogy, nemcsak azért, mivel a születések arányszáma csökken, hanem mert az autochton lakosság szakadatlanul behúzódik a nagyobb munkabérrel és raffináltabb élvezetekkel kínálkozó, de őket megörlő városokba. A mezőgazdák 1925. évi március havában tartott naggyűlésén megállapították, hogy a földművesek munkáspiacán kétmilliónyi hiány van. Szép, kastélyos birtokok maradnak műveletlenül. E hiány pótlása a tömeges bevándorlást tette szükségessé és pedig a németek által elpusztított részeken kívül is. De azután az olasz bevándorlás oly tömegessé vált, hogy most már a szláv, a lengyel és cseh, bevándorlás részesül szívesebb fogadtatásban. Ezek anyaországai azonban féltik őket az elnemzetietlenedéstől s elkövetnek mindent nemzetiségük fentartására, pedig a franciák a saját prolixitásuk, termékenységük, hiányait velük akarnák pótolni.

A bevándorlást a munkaadók, de a munkás-szindikátusok is pártolják. A Confédération du Travail Française nyomatékosan követeli a belföldi és a bejött idegen munkásokkal való elbánás egyenlőségének elvét és e részben az olasz hasonló alakulatokkal egyezséget kötött és közös végrehajtó-bizottságot választott. Újabban a lengyel munkásokra nézve is hasonló megállapodás jött létre. Itt a szocialista szolidaritás győzött a nemzeti féltékenység és a foglalkozási versenytől való félelem fölött. De a bejött idegen munkásoknak éppúgy, mint a belföldieknek, a szükségnek megfelelő elosztását sürgetik s a munkások két kategóriája között szerintök nem szabad különbséget tenni. Hanem ezzel nehezen egyeztethető össze az a kívánság, hogy külföldi munkások csak akkor vétessenek igénybe, ha belföldi munkások valahol nincsenek. Továbbá a szabadság hirdetése mellett a verseny által okozható munkabérlenyomás ellen mégis védekezni akarnak. Az idegen csoportok és telepek keletkezését a munkás-szindikátusok is ellenzik és követelik az idegen munkásoknak a francia szervezetekbe való bekényszerítését. Nem akarják ugyan szóval az idegen munkásokra a franciaságot ráerőszakolni, de tiltakoznak az ellen, hogy idegen kormányok és szervezetek az asszimilációt nehezíteni igyekezzenek. Az iskolákban a gyermekek tanulhassák ugyan a saját nyelvüket is, de a francia nyelvet okvetlenül sajátítsák el. Általában a francia munkások igen nagy-lelkűeknek és liberálisoknak akarnak feltűnni, de a maguk nemzetiségi és osztályérdekei felett nagyon örködnek s ezek szolgálatába akarják hajtani a bevándorolt munkásokat is.

A francia társadalom minden rétege a maga szempontjából tüzetesen foglalkozik a bevándorlás kérdésével; a törvényhozás vitáinak és alkotásainak anyagát az gyakran szolgáltatja. Ezek között van az utolsó, az 1926. évi augusztus 11-én hozott törvény, mely a nemzeti munkapiac mozgalmát szabályozza, különösen az elszegődés feltételeinek és módozatainak igen részletes megállapításával. Mindenfelé egyezményeket is kötött Franciaország külföldi államokkal, de mindezeknél nem feledkezik meg sem a nemzetpolitika, sem a volt háborús ellenfelekkel szemben általa még mindig szükségesnek tartott óvatosság követelményeiről.

III. Angol domíniumok és gyarmatok.

Az angol domíniumok bevándorlási politikája, miként említtem, kettős jellegű: más az anyaország és más az idegen országok irányában. Az előbbi viszonyról már megemlékeztem s csak némi pótlása szükséges még; az utóbbinak teljesen autonom természete van. Mindegyik domínium a saját termelési viszonyaihoz képest igyekszik a neki való bevándorlókat kiválasztani, megnyerni és kezelni. Óriási területek állanak rendelkezésükre, melyek kellő benépesítésén fáradoznak. Legnagyobb tevékenységet Kanada fejt ki e tekintetben. Annak kormánya széleskörű propagandát szervezett, melynek habár üzleti alapon, de jórészt társadalmi alakja van. Az államvasút (Canadian National Railroad) mellett, mely egészen a kormány befolyása alatt áll, a másik nagy vasút (a Canadian Pacific Railroad) a rendelkezésére bocsátott földeken végzi a telepítést. Ügynökségei ugyan erős kormányi felügyelet alatt, de nem kis részben külön intézik a bevándorlás ügyét. Eljárása homogén a másik vasúti telepítéssel, de sokkal lendületesebb. Ennek tulajdonítható az a nagy siker, melyet M. R. H. Coatos, a Kanadai foederalis kormány statisztikai hivatalának főnöke az idén (1926-ban) megjelent »Population Problems in the United States and Canada« című munkájában bemutat. Eszerint a kanadai lakosság 1921 óta 438.000-rel 9,200.000-re szaporodott. Az Európában, főleg a britt szigeteken született kanadai lakoságnak még 42,12% nem volt naturalizálva. A britt származású kétféle (naturalisait és nem naturalizált) népességnek 1.08%-ával szemben a többiek 24,8%-a volt még analfabéta. A kanadai kormány a bevándorlók, főleg mezőgazdasági képességére fekteti a súlyt s e szempontból azokat nagyon megválogatja. Ipari- és bányászati munkára is hívnak, vagy eresztenek be idegen munkásokat, de csak ha a belföldiek az illető iparág szükségletének már nem képesek eleget tenni. Kanadában a társadalmi gondozás a gyermekek bevándoroltatásánál van a legszebben kifejlődve. Ezt az anyaország is elősegíti, de autonóm jellegű akció is van e részben kormányfelügyelet alatt. Az utolsó évtized alatt 78.000-re rug az így elhelyezett gyermekek száma s most is megközelíti évenként a másfél ezret. Ez akció céljaira fogadó otthonok (receiving homes) léteznek, ahol a gyermekek testi, szellemi és erkölcsi nevelése előzi meg a gyakorlati téren való végleges elhelyezést, de az is a tanoncoskodással, a munkára való szoktatással kez-

dődik. A távol keletiekkel szemben Kanada is komolyan védekezik s nem titkolja, hogy a bevándorlók assimilációját, melyet ugyan tapintatosan és kíméletesen folytat, egy pillanatig sem téveszti szemei elől s az erre való hajlandóság egyik ismérve a nekivalóság megítélésénél s a bevándorlók kiválasztásánál. Ezt jegyezzük meg mi is.

Ausztráliában szintén igen behatóan foglalkoznak a bevándorlás s a vele kapcsolatos telepítés ügyével. Az ottani »Commonwealth«, a hét gyarmat uniójának miniszterelnöke, Mr. Bruce, az egyes gyarmat-államok hatáskörének megszükitését javasolta a központi kormányzat javára az ötödik világrész parlagon heverő roppant területeinek minél hathatósabb benépesítése érdekében. Szerinte egy oly bizottság alakítandó, mely az anyaországgal kötött és kötendő megállapodásokat felülvizsgálja. Figyelmeztette a maga törvényhozását, hogy el fog jönni nem sokára az idő, midőn a nemzetek közlelkiismerete nem fogja tűrni, hogy ez a világrész pusztaság maradjon, holott évenként milliók és milliók nem tudnak a földtekén túrhetően elhelyezkedni. De nem mulasztotta el ő sem utalni arra, hogy Ausztrália sorsa össze van kötve a brit birodalom hatalmi állásával s fehér lakosságának célszerű eloszlásával. A gazdasági érdekek mellett nem szabad megfelekezni a nemzetpolitika követelményeiről sem. Javaslati az egyes gyarmat-államok képviselőinél autonómiájukra való utalással némi elenkezéssel találkozott ugyan, de mégis elfogadtatott. Ez az akció éles fényt vet a világszerte nagy hullámozást feltűntető vándormozgalmak óriási jelentőségére. A társadalmi közreműködés egy különös alakja fejlődött ki Ausztráliában: az úgynevezett »big brotherhood«. Ez az intézmény abban áll, hogy minden fiatal bevándorlónak egy idősebb fivére (big brother) neveztetik ki. Ez mintegy keresztapja; 21 éves koráig folyton örökdi felette. Beleegyezése nélkül az munkahelyét nem fogadhatja el és nem változtathatja. Munkabérének egy bizonyos töredékét takarékpénztárba kell befizetnie. A big brother úgyszólván távoli, vagy nem lévő szüleit pótolja s gyámoltjának érdekeit a munkaadókkal, sőt a hatóságokkal szemben is védelmezi. A múlt év vége felé már 400 ilyen kivándorlási gyámság létesült.

A nők védelmére is mind nagyobb gondot fordítanak Nyugatausztráliában (West Ausztrália); megérkezésük alkalmával Perthben külön hölgybizottság fogadja őket s ott, valamint Albanyban azok patronálása gondosan szervezve van.

Új-Zélandban a vándormozgalmak sokkal kisebb méretűek, azért itt a bevándorolni akarókat sokkal jobban megrostálják. Például az Údv Hadserege, ez az ismert társadalmi alakulat, nem régiben lendületesebb működésre ajánkozott, de újabb javaslatait nem fogadták el, csak a régibb összekötötést tartotta fenn vele a kormány. Eddig csupán 10.000 új települőt engedtek be évenként, most számukat 13.500-ra emelték. Egyelőre 50.000-nél több ott okosan állítólag nem helyezhető el, de a termelési és forgalmi viszonyok fejlesztése újabb engedménnyel fog járni. A társadalmi közreműködést itt sem nélkülözhetik. Különösen a japániak beszivárgásától tartanak.

Délfrikában létezik egy 1820-ban keletkezett és most »Memoria! Settlers Association« nevű egyesület, mely a bevándorlók és telepítők gondozására alakult. Ez legújabban tervet dolgoztatott ki, mely szerint a bevándorlók mezőgazdasági tanonckodáson mennek kisebb középirtokokon keresztül, hogy a csekélyebb terjedelmű földbirtokokon mérsékeltbb összegű tőkével is boldogulni megtanuljanak. Pretoriától 40 angol mértföldnyire oly tangazdaságot szerveztek, ahol a tanulók mintegy albérlőkké lesznek és egy járási főbérő felügyelete alatt dolgoznak. E helyen tejszövetkezetük van; megélhetésük eleinte közélmezés útján biztosítatik egész az önállósulásig, később a társaság főbérőivé válnak a tulajdonjog opciójával.

Délfrikában a munkáspárt közegei foglalkoznak mint társadalmi elemek a kivándorlás gondosságával, miközben a távol' keletiek beözönlése ellen erélyesen védekeznek.

Irland autonom függetlensége újabb keletű s habár onnan nagy volt mindig a kivándorlás, annak ilyen adatai az anyaországiaktól elkülönítve a nemzetközi kimutatásokban csak legújabban szerepelnek.

A britt világbirodalom tehát íme a vándormozgalmak patrónálásának hányféle megszívlelendő példáját szolgáltatja.

IV. Argentína.

Argentínában a bevándorlási politika az utóbbi időben változott. Ezt a belföldi lapok (a Prensa és a Nacion) annak tulajdonítják, hogy a kormány a bevándorlók bebocsátásánál válogatóbb lett. Az 1910-12-iki átlagos évi 200.000-rel szemben 1924-ben

159.939, 1925-ben pedig 125.369 volt a bevándorlók száma. E visszaesés nem annyira az északamerikai Unió és Franciaország viselkedésének, mint annak tulajdonítandó, hogy az argentinai eljárás a beeresztésnél szigorított és hogy a bevándorlók újabb nemzedéke igényteljesebb lett. Ezt a visszaesést az országban sajnálják s az 1876. évi bevándorlási törvény liberális szellemű módosítását s a régi lendület megközelíthetése végett azt sürgetik, hogy a már benyújtott ily irányú törvények végre tárgyalassanak már le. Különben attól tartanak, hogy a kivándorlás áradata másfelé veszi útját. Mindinkább erősödik az a felfogás, hogy Itáliából, Németországból és máshonnan oly földművelő kivándorlókat kell megnyerni, akiknek technikai ismereteik mellett bizonyos mértékű tőkájük is van. Roppant területek várnak ott a településre s nagy a veszély most, hogy azok árainak megrágulása következtében ez a köztársaság elmulasztja a kedvező alkalmat, melyet mások használnak ki majd. Nevezetesen Kanadát, Braziliát és Uruguayt tartják komoly vetélytársnak. Betelepítő vállalat van elég, de azok nem altruisztikus szellemben működnek. Ilyen csak az argentinai Spanyol Egyesületek Szövetsége és a már említett olasz patronáló és repatriáló egyesület.

V. Brazília.

Braziliában az antochton társadalom közreműködése tisztán üzletszerű. A brazíliai szövetséges államoknak bizonyos autonómiája van e téren, de az általános jellegű törvényeket a felettük álló központi államhatalom hozza. A szövetségi elnöknek 1925. évi május 3-án a nemzeti Kongresszushoz intézett üzenete szerint az idegenek bevándorlásának kezelése nem volna nehéz, ha azok saját államai nem lépnének fel oly követelésekkel, melyek által kivándorlóiknak kiváltságos helyzetet akarnak biztosítani. Az egyenlő elbánás kérdése az alkotmány módosítása útján tüzetesebben lenne szabályozandó, mert enélkül sok visszásságra vezet az, ha a döntés főleg a bíróságokra bízatik. A brazíliai mezőgazdasági – tulajdonképp kávétermő – közönségnek a »Sociedade Rural Brasileirá«-ban meg van a maga külön képvisellete, mely a szabad, azaz hatósági anyagi támogatásban nem részesülő kivándorlásnál közreműködik. Az államok közül a minket közelebbről érdeklő Pernambuco és Saô Paulo emelendők ki. Ezek

közegei és bevándorlási hivatalai külön is szabályozzák a bevándorlók kiválogatását, szállítását, valamint pénzzel segélyezését. Gondoskodnak a munkába helyezésig azok lakásáról és ellátásáról. Saô Paolo állam a külföldi államokkal is érintkezik, szerződik velük; megállapodásai vannak pl. az olasz bevándoroltak társadalmi szervezeteivel, melyeket támogat.

A többi még nem említett dél- és középamerikai államokban, továbbá Kubában is hasonló rendelkezések vannak érvényben.

A kubai bevándorlás egyébiránt leginkább átmeneti természetű és pedig, valamint a mexicói is az Északamerikai Egyesült-Államokba való illegális átvándorlásra való számításon alapszik.

NEGYEDIK FEJEZET.

Nemzetközi társadalmi támogatás.

I. Részleges nemzetközi törekvések.

Mielőtt a határozottan nemzetközi jellegű társadalmi alakulatok ismertetésébe kezdenék, meg kell említenem azokat, melyeket nem az általános, hanem csak a részleges nemzetköziség jellegzi. Ilyen az egyházak működése, melyek egy része csak a saját felekezete híveivel, egy másik része pedig az összes, de csak keresztény felekezetekkel törődik.

A nemzeti egyházak közül különösen kivette a maga részét az anglican egyház, mely a brit alattvalók kivándorlásának ápolását hordja szívében. Annak állandó kivándorlási tanácsa van, melynek neve: »Church of England Council of Empire Settlement«. Nem régen alakult s első jelentését az 1925. év utolsó kilenc hónapjáról mutatta be. Az telepítő szervezeteket létesített Ausztráliában, Újzélandban, Délafrikában, végre Kanadában. Máris ezrével segítette tanáccsal, de anyagilag is a kivándorlókat. Egyik-másik domíniumban hasonló szervezetek alakultak, melyek azután az anyaországgal egymás kezébe dolgoznak. Az anglican egyház a maga számos nagy vallásos egyesületeit ennek a törekvésnek rendelkezésére bocsátotta. Az anyagi segédeszközöket a hívek önkéntes adakozásai, a kormánysegély és templomi gyűjtések útján szerzik be. Van egy »Church Army« nevezetű intézménye is, mely főleg az Ausztráliába való kivándorlást és telepítést gondozza.

Részleges nemzetköziség jellemzi két nagy keresztény világegyesület működését is, melyeket a »Young men's« és a »Young Women's Christian Association« neve alatt ismerünk. Széleskörű, üdvös, minden keresztény felekezetre kiterjedő tevékenységet fejtenek ki. E mellett a többi nagy keresztény egyházaknak szintén vannak ily külön egyesületei, melyek azonban

egyedül a maguk katolikus és protestáns hívei – elsősorban vallásos és csak másodsorban egyéb – érdekeinek megóvásával törődnek, de ezek körében jótékonyan támogatják híveiket a kivándorlás és település minden fázisában.

Nem szorosan vett egyház, de keresztény vallásos jellegű alakulat a William Booth által alapított és már említett Üdv Hadserege, a »Salvation Army«. Az egész világon elterjedt katonai szervezetű önpapосkodó vallásos egyesület, mely az általa propagálandó és üdvöt hozó jó cselekedetek közé számítja a kivándorlók tettei és tanácssal való hathatós támogatását is. Főleg az angolul beszélő nemzetek területein dolgozik, ahol önzetlen, odaadó működése által sok fájdalmat enyhít és sok könnyet töröl le. Legújabbán nálunk is van fiókszervezete.

Ide számítandó a keresztény munkásszindikátusok nemzetközi confederatiója is. Tavaly Lucernben tartott harmadik congressusa tüzetesen foglalkozott a kivándorlás kérdésével, melyet gyűlésein állandó programmpontként kezelt. Keresi az összeköttetést az egyes államkormányokkal, továbbá a Nemzetközi Munkásügyi Hivatallal s ugyanazon irányban halad a kivándorlók gyámolítása tekintetében, mint a többi idevágó társadalmi szervezetek.

Hasonló részleges nemzetközi alakulat az »Enfant« nevű egyesület is, mely kizárólag a kivándorlás által érintett gyermekek sorsával törődik. Genfi első nagy tanácskozmányán tavaly Magyarország is képviselve volt.

A szocialista munkásszindikátusok nemzetközi szervezetei a legmesszebbmenő követelésekkel lépnek fel mindig, midőn világszóló összejöveteleik alkalmával a kivándorlás problémáit tárgyalják. Mindig kidomborítják a maguk speciális álláspontját, de sokszor jogos kívánságokkal lépnek fel. így például tavaly nyáron Marseilleben foglalkoztak a munkanélküliséggel kapcsolatban a kivándorlás kérdéseivel. Nem tartják méltányosnak s az emberiség nagy érdekeivel egyezőnek a lakatlan területtel bíró országok rideg elzárkózását a túlnépes államok kivándorlása előtt. Később, de ugyancsak 1925-ben Amsterdamban volt nemzetközi gyűlésök, melyben a további szervezkedés és az eddiginél hatályosabb munkálkodás határozatott el. Ez annál érdekesebb, mivel megállapításuk szerint mintegy 13 millió munkás érzi a munkanélküliség összes keserveit.

A Munkanélküliség Nemzetközi Egyesülete is gyakran behatóan tárgyalja a kivándorlási ügy minden főbb mozzanatát. Hosszabb előkészítés után az 1925. évi szeptemberben tartott gyűlése után a berni nemzetközi bizottságra bízta a tíz pontba foglalt összes követelmények teljesítésének előmozdítását, melyek a nemzetközi munkapiacnak a művelt államok közös egyeztetésével leendő szabályozását, a munkások külföldre való közvetítését, a szociális biztosítást, az erre vonatkozó egyezményeket s a munkáskereslet és kínálat kivándorlás útján való kiegyenlítését tárgyalták.

Sok más, különösen tudományos egyesület is foglalkozik e témával, de azok tanácskozásai már nem ily gyakorlati célzatúak.

Részleges nemzetközi társadalmi működésnek kell tekinteni a a zsidóságnak patronáló tevékenységét is. Ez részleges, mivel csak a zsidókat karolja fel, és nemzetközi, mert oly széleskörű, mint a zsidók elhelyezkedése a földtekén. A faji szolidaritás klasszikus példája e téren is az az alakulat, melynek neve: »Jewish Colonization Association«. Ennek az 1924. évről szóló jelentése igen szemléltetően tünteti fel azt. Ez a szervezkedés a zsidók ki- és visszavándorlása érdekében mintaszerű.

Az Északamerikai Egyesült-Államok csaknem teljes elzárkózása folytán az onnan kimaradt s máshonnan kiüldözött zsidók elhelyezése idegen államokba nagy nehézséggel jár. Argentína 1924. évi 159.939 bevándorlójából csak 7799 volt zsidó, a kanadai 140.000-ból csupán 5746. Az Orosz-, Oláh- és Lengyelországból kiszorított zsidók elvezetését a szerencsésebb, mindkét nemű zsidóság szentül tartott feladatának tekinti. Ez azután a mindenféle, egymás kezébe rendszeresen dolgozó segédegyleteknek nagy fáradtsággal és tetemes költséggel sikerülni is látszik. Úgy a kivándorlás, valamint a be- és átvándorlás országaiban egymással vállvetve működő külön férfi- és nőszervezeteik vannak, melyek megtalálják a módját annak, hogy ami másoknak alig sikerülhet, azt ők mégis megcsinálják.

Ez csak valódi odaadással és csupán hatalmas alapítványok mellett nagy áldozatkészséggel volt eszközölhető. A »Jewish Colonization Association«-nak megbízottai vannak az északamerikai Unióban, ahol az »American Joint Reconstitution Foundation« neve alatt az amerikai bevándorlókat elosztó bizottsággal társulva a zsidók javára is szolgáló külön szervezetet is alkottak. Ilyen

alakulat Oroszországban a »Comité Izraélite de Prévoyance« s a Comité mixte de l'Emigration Juive«. Lengyel- és Oláhországban a kivándorlást maga a legelői említett egyesület gondozza, Kanadában pedig a »Canadian Comitee« és a »Jewish Immigrants Aid Society«; a Palesztinába irányulónak a »Palestine Jewish Colonization Association, Edmond de Rothschild Foundation«; Argentínában a »Sopromontis« (t. i. société de protection des immigrants izraélites), Braziliában a «Sociedade de Beneficente Israelite» annak közegei. Megalkották az átmeneti helyek gongozó szerveit is. Ilyenek különféle elnevezés alatt léteznek Konstantinápolyban, Liverpoolban, Németország részére Hamburgban ezt Hilfsverein der Deutschen Judennak, a Rotterdamban létezőt Societé Montefiorénak, az antwerpenit pedig Ezrának hívják. Vannak még más speciális jelegű patronage-ok is. A munka ezek közt az állandó összeköttetés mellett célszerűen osztatott meg, Van is eredménye Braziliában, ahol a segélyegyletet újabban reorganizálták, csaknem tárt karokkal fogadják a bevándorlókat Argentínában az 1920 óta bevándorolt 34.864 zsidó közül csak mintegy 5000-re becsülik az elvándoroltakat. Argentínára vonatkozólag megjegyzi a szóban levő jelentés, hogy annak befogadóképessége nem merült ki, főleg ha a bevándorló az ország belséjébe is hajlandó betelepüdni. – A szemfüles japániaiak mindezt észlelvén, elmentek tanulmányozni a zsidó szervezetek eljárását Azt hiszem mások is okulhatnának belőle.

II. Teljesen nemzetközi törekvések.

A Népszövetségnek közegei, különösen Nemzetközi Munkaügyi Hivatala, ennek egyes szervei és külön értekezletei, melyekbe társadalmi elemek is vonatnak be, állandóan foglalkoznak a kivándorlás ügyével. De ez nem bír határozottan társadalmi jelleggel. Ellenben a Népszövetség Egyesületei nemzetközi Ligájának tanácskozásai már azok. A jelen 1926. évi június végén és július elején Walesben tartottak nagygyűlést 150 kiküldöttel, köztük a Nemzetközi Munkaügyi Hivatal embereinek részvételével. Ekkor azt a határozatot hozták, mely szerint az összehasonlíthatás érdekében a kivándorlási statisztika egyneművé teendő. Az egyes országokban az idegen és belföldi munkásokkal való elbánás – az illető országok gazdasági érdekeinek szemelött tartásával – lehetőleg

egyforma legyen. A megszorítások tárgyilagosan, méltányosan és világosan eszközölködnek, minden önkényeskedés kizárásával. A Népszövetség tagállamai a bevándorlás szabályozását lehetőleg úgy eszközölködjék, hogy köztük súrlódások ne forduljanak elő. Minden e tekintetben szükségesnek tartott megállapodást a Népszövetség munkaügyi és segédintézményeinek felhasználásával készítsenek elő s a világ munkapiacainak egyensúlyba hozatalára működjenek közre.

Az ily nemzetközi tanácskozások során említendő az a nagy nemzetközi értekezlet is, melyet az 1925. évfolyama alatt kétszer is, szeptember és december havában, annak a kérdésnek tisztázása érdekében tartottak, hogy miként kell a ki-, be- és átvándorlok sorsát a hajókon könnyíteni és lehetőleg kedvezővé tenni? E részben az ő jólétök felügyeletére rendszeresítendő állami és vállalati felügyelőkön kívül a patronáló, pártfogó egyesületek kiküldöttei mikor és miként működjenek közre? Erről igen beható tanácskozás folyt például 1925 szeptember 9-ike körül, midőn 52 európai, amerikai és japáni egyesületnek 54 delegáltja vett abban részt. Ekkor azonban csupán elvi határozatot hozattak és pedig egyhangúlag, mely azt az óhajt tartalmazta, hogy minden vándorlót szállító hajón alkalmazhatnak a patronáló egyesületek szakszerűen képzett megbízható felügyelőket. A részletekre vonatkozólag tüzetes kérdőpontokat állapítottak meg, melyek feleletadás céljából minden résztvett alakulatnak megküldettek. Utóbb ilyen válasz 26 érkezett be. Azokban képet kapunk a vándorlási mozgalom hajókon lejátszódó részéről. A kérdések megoldásának mindenesetre igen alapos és sikert ígérő módja ez. De persze csak ígéret e részben. Létezik e mellett a nemzetközi pártfogolásnak egy oly alakulata, mely már megvalósult s kétségtelen gyakorlati eredményeket mutat fel.

International Migration Service név alatt keletkezett ugyanis 1925-ben Genfben egy nemzetközi egyesületi központ. Rendelgetése a több országra kiterjedő vándormozgalmak során fölmerülő bonyodalmakat, főleg társadalmi erőknak, de ha kell, a hatóságoknak igénybevételevel is elintézni. Továbbá nemzetközi szempontból vizsgálja az ily vándorlások szülte hatásokat s azok következményeit az egyesre, a családra és a társadalomra általában. Már eddig is hat országban kilenc kirendeltsége és számos társadalmi alakulattal van szoros, összeköttetése. Ingyen tesz köz-

vetítő szolgálatokat faj-, nemzetiségi és valláskülönbség nélkül. Eközben folyton gyűjti a később is felhasználható felvilágosításokat, adatokat és tapasztalatokat, melyekre alapítja említett tanulmányait is. Kirendeltségeinek azonos elvek szerint folytatott egybevágó tevékenysége, gyakori kiszállásai, szemleútjai, értekezletei és minden felhasználható támpont kombinációja révén a ma egyik legnagyobb emberi problémáinak helyes nemzetközi megoldásánál akar cooperálni.

A vándormozgalmak természete és jelentősége ma más, mint csak a világháború előtt is volt. Ez a megélhetést a győztes és legyőzött államokban rendkívül megnehezíti. A rossz nemzetes világgazdasági viszonyok mellett sok helyen viszonylagos túlnépesedés és ennek folytán munkanélküliség keletkezett. De a változott politikai viszonyok miatt a nemzeti érzés kíméletlen sértései is sok helyen a régen békén élt polgárság ellen nem is tagadott, irtó háború egyfelől kivándorlásra kényszerítik, vagy legalább hajlamosítják a tömegeket, a bevándorlási országok pedig másfelől részint gazdasági, részint nemzetpolitikai okokból, ha pillanatnyilag szükségét látják, sokszor minden emberies tekintet nélkül zárkóznak el, vagy nagy szigorúsággal szabályozzák a bevándorlást. A sok nemzetiség és nyelvkülönbség emellett végeleáthatatlan kínos esetek tömegét vonják maguk után. Családok robbannak szét s azok tagjai kegyetlenül választatnak el egymástól. A menekültek a kiszemelt új hazából ridegen deportáltatván, az elhagyottba pedig már nem engedtetnek be. A honpolgárságok különböző, nem is mindig jóakarató szabályozása földönfutókká teszik az ártatlan emberek ezreit. A gyermekek és nők eddigi védelme számtalanszor merőben elégtelennek bizonyul. A rokonok és hozzátartozóik, még ha segíteni hajlandók is, nem találják meg, vagy nem tudják kiszabadítani a bajukból őket s nincs széles e világon senki, aki feneketlen zavaraikban hónuk alá nyúlhatna. Azokat a jószívú és okos művelt embereket, akik mindezt közlelrol szemlélték, meghatotta az ecsetelt nyomornak sokszor a halálnál is fájóbb csapása. Úgy véltek ezen segíthetni, hogy tisztán társadalmi úton, minden hivatalos nehézkesség nélkül működő önzetlen nagyszabású alakulatot létesítettek. Ez fennállásának rövid ideje alatt máris 15.000 boldogtalan embernek tett életérdeklő szolgálatot. Az angol kirendeltség működéséről szóló rövid jelentés például kimutatja, hogy mindezen esetek mily gondos és

fáradtságos utánjárást, mennyi országra kiterjedő alapos gyakorlati tudást tettek szükségessé. Könnyen elképzelhető, hogy az ismét megdagadt vándorlatok áradatával szemben mily széles tere van az említett munkásságnak. Csak Angliában a mondott évben 1720 volt a deportáltak száma. Ezek bonyolult eseteire nem térhetek ki, de mondhatom, hogy szívrehatók. Mi van még más, kevésbé haladott országokban? Véreink is sokszor ki vannak téve az ily megpróbáltatásoknak.

Ezt a pótolhatlan szolgálatot adományok, jótékony alapok és alapítványokból tartják fenn. Nem jár rosszul egy ország sem, amely polgárai érdekében erejéhez mérten valamivel hozzájárul anyagi terheihez. Élén igen kiváló társadalmi állású egyének állnak, akik mint nemzetközi bizottság intézik nagy jóakarattal és bámulatos leleményességgel az »International Migration Service« ügyeit!

ÖTÖDIK FEJEZET.

B e f e j e z é s .

Úgy gondolom, hogy a felhozott példák elegendők annak bebizonyítására, hogy a társadalom célszerű és buzgó közreműködése nélkül az állam a maga természetes merevségével sehol sem képes a kivándorlási ügy intézése közben sikeresen dolgozni. Ezt én már igen régen valloam. Mások is osztották felfogásomat. Mikor az érvényben levő kivándorlási törvényt, az 1909. évi II. törvénycikket, alkottuk, már a képviselőházban felszólalt több elvbarátom, de oly rendelkezést, mely a társadalom bevonására vonatkozott volna, nem sikerült magába a törvénybe fölvétniök. A főrendiházban nekem jutott a feladat, hogy azt újból szorgalmazzam, de ebben nálók én sem voltam szerencsésebb. Hanem valamit mégis elértem. A részletes vita során módosítvány benyújtása útján kívántam közreműködése számára törvényes alapot biztosítani. Az akkori belügyminiszter azonban, aki ennek szükséges voltát belátta s elismerte azt is, hogy az illető törvény keretébe szervesen beletartozik, kért, hogy módosítványom benyújtásától álljak el, mert valószínű elfogadtatása esetén a két ház között üzenetváltás következne be, ami nemcsak unalmas lenne, hanem a javaslat törvényerőre emelkedését is késleltetné; de ígérte, hogy a végrehajtási rendeletbe annak lényegét fel fogja venni. Ebbe némi vonakodás után, habár az előbb említett módot jobbnak véltem, belenyugodtam. Várakozásomban egyelőre nem is csalódtam, mert az 1909. évi 57.000. számú belügyminiszteri rendelet és végrehajtási utasítás 42. §-a a következő szövegezéssel jelent meg. »A kivándorlási tanács hivatva lesz a kivándorlási ügyek intézésénél a belügyminisztert, esetleg a nemzeti társadalom tevékenységének igénybevételével is, támogatni. E támogatás abban fog megnyilvánulni, hogy a társadalmat a kivándorlási mozgalommal közvetlenebb összeköttetésbe hozva, vele egyfelől a kivándorlás által veszélyez-

tetett nemzeti érdekeknek, másfelől a kivándorlók egyéni érdekeinek megvédésében közreműködik. Evégből a külföldi gócpontokon hazafias célú egyesületek létesítését elősegíti, a megalakult magyar egyesületekkel állandó kapcsolatot tart fenn; a kivándorlók által követett útvonalakat és a szállító vállalatokat figyelemmel kíséri; a kivándorolni szándékozóknak – esetleg népies alakban közzétett ismertetések útján – felvilágosítást ad a külföldi kereseti viszonyokról és a megélhetés ottani feltételeiről; a kivándorlóknak megtakarított pénzek gyümölcsöző elhelyezésére nézve útmutatást ad és általában gondoskodik a kivándorlók nemzeti érzésének ápolásáról s az esetleg szükséges anyagi, erkölcsi és jogsegély nyújtásáról.

Valóban minden benne van e szakaszban, amit a társadalom részére legális alap gyanánt a kivándorlási ügy kezelésénél elvileg józanul kívánni lehet. Azonban, sajnos, megnyugvásom csak rövid ideig tartott, mert a következő kormány ellentétes felfogáshoz képest, melynek szóval és tetteleg nem is tartózkodott kifejezést adni, a maga első dolgai közé számította, hogy az idézett szakaszt, és csakis azt, egyszerűen érvényen kívül helyezze. Be kellett mindazonáltal következni az időpontnak, midőn e fölfogás téves volta kiderült s a dolgok erejénél fogva a fennebb jelzett és megokolt belátásnak adott helyet.

Nagy, de szomorú elégtétel volt ez mindazok részére, akik a jelzett nézetet nemcsak a közönség sajnosán tapasztalt közönyével, hanem az államhatalommal szemben is erélyesen képviselni erkölcsi kötelességüknek tartották. A későbbi magyar királyi belügyminiszter úrnak, gróf Ráday Gedeonnak, 1921. évi május 30-án 47.700. B. M. szám alatt az ország törvényhatóságaihoz intézett körrendelete plasztikusan domborítja ki a kivándorlási ügy terén beállott nagy változást. Megjelöli abban a helyes irányt s a végrehajtási rendelet idézett 42. §-ának hatályát úgyszólván forma szerint is helyreállítja. Ezáltal megteremté ismét az 1909. évi II. törvénycikk szellemének megfelelő törvényes alapot. Azt, valamint a Kivándorlási Tanácsához intézett átíratot, mellyel körrendeletét ennek megküldte, e munkálathoz mellékletkép teljes szövegében mulhatlanul szükségesnek vélem csatolni, mivel részletesen bennefoglaltatik az átalakulás egész története, igazolása és az újabb kivándorlási politika vezérelveinek szabatos előadása. Oly mozzanatok ezek, melyeket elég határozottan és nyomatékosan nem lehet hirdetni.

Itt röviden csak a bennök foglalt adatokra hivatkozván, azok pótlására szorítkozom. Visszapillant a rendelet a Tanácsnak már akkor több mint egy évtizedes kitaró tevékenységére, melynek elsősorban tudható be, hogy a »Magyar Kivándorlókat és Visszavándorlókat Védő Iroda«, és az új »Társadalmi Bizottság« létesült, melytől a miniszter hathatós támogatást és segítséget vár a kivándorlási ügy rendezése körüli feladataiban. Kéri a tanácsot, fogadja kitaró tevékenységéért legmelegebb köszönetét. Névszerint felemlíti a Tanács elnökét s ötos bizottságának fáradhatlan, buzgó tagjait, akik az öntudatos nehéz munkában odaadó munkatársai voltak. A vállvetett közös munka sikere érdekében támogatását kéri továbbra is. Maga a terjedelmes körrendelet nagy vonásokban a magyar kivándorlás kialakulását és az új kivándorlási törvény ratióját domborítja ki. Igazat ad azoknak, akik a társadalomnak idevágó megszervezésére törekedtek. Hivatkozik a végrehajtási rendelet 42. §-ára, mely a Kivándorlási Tanácsnak meglehetősen széles kört biztosított. Mintegy sajnálattal említi fel, hogy a törvény kezdeményezőjének hivatali utóda a Tanácsnak jelzett s a törvényhozás által is szentesített hivatását quasi eltörülte. Fel-említi továbbá a Tanács részéről folytatott szorgalmazását annak, hogy ez a hatáskör visszaállíttassék, mert célszerűségét a tapasztalatok teljesen igazolták. Előadja azután, hogy 1920-ban miként alakult meg az az altruista érdekeltség, mely a Tanács védnöksége és a kormány támogatása mellett a Külföldi Magyarok Szövetsége és a Magyar Pénzügyi Szindikátus által létesített. A kormány elhatározása alapján az érdekelt főhatóságok bevonásával egy társadalmi bizottság szerveztetett, melynek feladata a »Magyar Ki- és Visszavándorlókat Védő Iroda« irányítása és felügyelete. Azután részletesen ismerteti az Irodának célját, mely a kivándorlók gyámolítása mindenféle gondos technikai munkájának végzéséből áll s azok javára minden rendű és rangú tényezővel leendő gyakorlati közvetlen érintkezést és közreműködést folytat. A Védő Iroda 1921. évi június lén nyílt meg a budapesti Keleti pályaudvaron. Kellő hatósági és társadalmi ellenőrzés alatt áll. De annak a műszaki teendők végzésén kívül nagyon fontos nemzeti hivatást is kell betöltenie. Kapocs lesz az itthon és külföldön élő magyarság között. Az Iroda e fontos hivatását természetesen csak akkor töltheti be, ha a hazai alsófokú hatóságaink részéről is megfelelő támogatásban részesül. Ezt akarja

részére biztosítani a körendelet. De ez nem elég: a hatóságok és a társadalmi tényezők együttes élénk közreműködése is szükséges. Mindazon törvényhatóságokban tehát, ahol a kivándorlás jelentékenyebb, a társadalom minden rétegének bevonásával oly bizottságok alakíttassanak, mint amilyenek létesítését az 1913. évi december 2-ikán kiadott 205.578. B. M. rendelet meghagyta. Azok működése nyomban megkezdetvén, erről időszakonként a felettes minisztériumnak jelentés teendő. Fájdalom, mindez csak igen szórványosan következett be.

A Védő Iroda kezdetben igen szerényen egy szobában és egy barakszerű faalkotmányban volt elhelyezve, de amelyek megszerzéséért is erősen kellett más kormányzati ágakkal küzdeni. Derék állami és magántisztviselők és néhány buzgó kivándorlási tanácsstag lelkiismeretes, odaadó tevékenysége azonban csakhamar sikerre vezetett. 1922 derekán vásároltatott meg a kivándorlási alapból a Köztemető-, most Fiumei-úti 4. szám alatt levő három emeletes épület, melyre később negyedik emeletet húztak. Ott van elhelyezve az irodának 4 tágas szobája, a nagy tanácsterem, egy földszinti nyílt helyiség a felekkel való könnyebb érintkezés céljaiból, egy nagy bevásárlási helyiség és azokból eleinte csak néhány (14), ma 140 vándorló részére szállodaszerűen berendezett lakás. Ugyanabban az évben a kivándorlók tartalmás, mindenféle tudnivalót magában foglaló első naptára is megjelent. A kivándorlók házának ünnepélyes megnyitása 1923. évi december 22-én ment végbe a belügyminiszter jelenléte mellett. Az iroda kezelése eleitől fogva kitűnő volt, mely soha sem esett kifogás alá.

Most két kirendeltsége létezik. Szabályszerűen alakult meg Winnipegben a kanadai. Annak vezetői az évtizedek óta Kanadában összeverődött elég nagyszámú magyarság ügyeivel alaposan és lelkiismeretesen törődnek. Aligazgatója magyar lapot is szerkeszt, mely által összetartja és irányítja véreinket. Különben a róm. katolikus és protestáns lelkészek szívükön hordják híveik lelki üdvét és ápolják anyagi érdekeiket is. Felemlítem, hogy ott a magyar protestáns egyházak, amit idehaza nem tudtak megtenni, egyesültek. A kanadai magyarság jólétben az északamerikai unióbeli után mindjárt következik, de bizony itt is sok, sok baj van. Mostanság vagy 2500 magyar munka nélkül van Kanadában. A tanulékony csehek a mi Védő Irodánkhoz csakhamar hasonló intézményt létesítettek, melyben azzal kezdték meg a működé-

süket, hogy ócsárló iratokat terjesztettek a magyarságról angol nyelven.

Kivándorlásunknak általában jellegvonása az, hogy sok az ellenség úgy Kanadában, valamint az Északamerikai Egyesült Államokban, de Délamerikában is. Egyetértés tekintetében roppant sok a kívánni való annak kebelében; továbbá a magukat szóval magyaroknak valló ú. n. emigránsok, nem kevésbé agyarkodnak ellene, mint az elszakított részeinkből korábban és újabban kivándorolt ádáz idegen elemek. Mindezek ellensúlyozására töméntelen sokat kellene az illető bevándorlási területek jobb érzésű magyarságának tenni, mert ennek közrehatása nélkül a hazulról kiinduló üdvös befolyás el sem képzelhető.

A második kirendeltség alakulásának és működésének nincs oly szabályszerűsége, mint az előbbinek. Ez Brazília Sao-Paolo államának hasonló nevű fővárosában jött létre s abból a felfordulástól merült fel, mely az ottani utolsó politikai forradalom nyomán következett be. Akkor a hollandi külügyi, hazánknak lekötelező szívességgel szolgáló közegek támogatása mellett magyarjainkat, akiknek jó hírnevét aláásták volt, néhány derék hazánkfíával együtt sikerült a teljes elpusztulástól megmenteni. Azóta is gondolják csupa szegény és boldogulni nem képes honfitársaikat, akik általában a kegyetlen sors rémes nehézségeivel küzdenek. Különös érdemet szerzett ebben a szalézi rend, melynek egyik tagja, dr. Cezároovits Balázs, Némái Ferenc nyugalmazott honvédelezredessel társulva, valóságos apostoli munkát végezett érdekükben. Hazulról vajmi kevés és leginkább állami támogatásban részesülnek, míg a társadalmi egyenlő a nullával. – Az északamerikai magyarság most már egyelőre oly erős, hogy sokkal jobban meg tud állani a maga lábán, de annak is van elég baja, melyek enyhítésére, a szorosabb kapcsolat útján az öntudatra ébredő hazaival igen sokat kellene tenni. Azt a magyarságot az egyenetlenség, a vele átköltözött Parasitismus és az innen újabban kivándorolt káros elemek fenekedése bántja a régibb ellenségek mellett. Egyházai jól vannak szervezve; az talán vallásosabb is az itthonmaradottaknál. Közművelődési intézményei is szép fejlődésnek indultak. De a leghiggadtabb tárgyilagos és feltétlenül jót akaró megfigyelők is féltik azt az óriási erejű környezet elnemzetietlenítő hatásától. Egyházfejedelmek és más főleg politikai kiválóságok, nem ritkán látogatják meg s magyar

lelkiségük ébrentartására tesznek valamit. De emelkedtek ki közülök is olyan férfiak, akik még a végtelen szerencsétlenségbe zuhant óhazának is segítségére siettek s mindenüket feláldozva, szívreható tanúságot tettek arról, hogy a magyar nemzeti érzés őseréje magasztos fellendülésre képes. Elég legyen e tekintetben Birinyi K. Lajos clevelandi ügyvédet említenem, aki mint napszámosfiú vándorolt ki szülei után. Kinn azután saját erejéből törhetlen szorgalommal lett a magyar nemzeti érzés tanult apostola. Először az unióbeli szenátus által saját irományaként való kiadásra érdemesített memorandumot nyújtott be a Kongresszushoz, azután pedig kitűnő érvelésű és megkapó hatású nagy angol nyelvű tudományos könyvet írt »Tragedy of Hungary, an appeal for Wolds justice« cím alatt, melyet számos példányban nyomtatott ki a saját költségén s az Unió 3000 nyilvános könyvtárának küldött meg ajándékkul, ami által oly hatást gyakorolt, mely állandóbb és terjedtebb lesz minden más propagandánál. A Magyar Tudományos Akadémia méltán kültagjai közé választotta. Az ily erőket fel is kell használni és eljárásukat mintájává tenni annak, hogy miként kell a kivándorlás terén a két haza problémáját megoldani.

A kivándorlási területeken roppant fontos, nagy horderejű teendőink vannak, ahol a magyarság magára hagyva vagy elpusztul, vagy elolvad. De a társadalmi erélyes, ön- és céltudatos közreműködésre itthon is égető szükség van. Jól mondta Vass József mini helyettes miniszterelnök úr nemrégiben, hogy olyan országban helyes szociálpolitikát folytatni, ahol a nagyközönség nem eléggé szociális érzületű, lehetetlen. Hanem még elemibb hiányosságokat sem szabad szemünk előtt tévesztenünk. Nem akarok a magyarság kisebbitője lenni, azért hibáiról is csak vonakodva nyilatkozom. De ha tenni akarunk káros hatásaik ellen, nem hunyhatunk szemet azok felett.

Mikor nagy egyházak lelkes magyar vezető lelkészei ajánlják a mostaninál izzóbb, kitartóbb, fennköltebb faji érzést s annak minden függvényét, ez bizonyíték arra, hogy az ma nincs meg bennünk a múlhatlanul szükséges mértékben. Raffay Sándor evangélikus püspök a »Faluszövetség« folyóiratának egyik utóbbi füzetében ezeket írta: »A világháború egyik legszembeötlőbb eredménye a nemzeti öntudat felébredése, sőt kiélesedése az egész világon. Az angol ma angolabb, mint volt valaha; a francia elfo-

gultabb és kizáróbb, mint bármikor volt ezelőtt; a németiség nemzeti öntudata elemi erővel vív a jövőöért; a szlávtság mindenütt nemzeti alapokon tömörül; az oláhság nemzeti jelszók alatt szakította le (vagy szerintem inkább kapta ajándékba) Magyarország testéről annak ékességét, a szép Erdélyországot és a szerbek is nemzeti érdekből követelték maguknak a nekik földönfutásuk idején menedéket nyújtó magyar Délvidéket. A nemzeti öntudat eleveisége így egyengeti mindenütt az új jövőö útjait.«

Erre a fokozott nacionalizmusra van feltétlen, égető szükség ma a kivándorlás ügyének kezelésénél is, mert egyéb nagy bajaink közt az szintén minősítetten súlyossá változott. Annak kettős természetét egy pillanatra sem szabad elfelednünk.

Az alatt t. i. voltaképp – legalább eleinte – két egymástól különböző kivándorlást kell érteni. Az egyik a csonkamagyarországi, melyre itthon is gyakorolhatunk befolyást, a másik, mely az elszakított részekbeli tűzhelyeik mellől elüldözött véreinket ragadja magával; de erre már csak kinn, midőn a bevándorlási területeken földönfutókká lettek, lehetünk némi hatással. Azonban őket sem szabad elhagynunk; tiltja ezt jobb érzésünk és tiltja kétféle nagy érdekünk. Őket tartalékaink közé kell számítanunk az esetre, ha itthon eltudjuk majd helyezni, hogy ne kelljen keresni a bővülendő hazában a magyarokat, meri számunk annyira megcsappant. De az egész világ minden épérzésű és egészséges felfogású tisztességes nemzete is elfordulna tőlünk, ha másként járnánk el.

A mai magyar állam még nagyon gyenge; külképviselőtére sem költhet eleget, segélyül nyújtható anyagi ereje is fogyatékos, így azután az értelemszerűen változtatandó azon mondás szerint, hogy akinek rövid a kardja, toldja meg egy lépéssel, nekünk itthon valahogy mégis megélő szerencséesebb magyaroknak kell mindent elkövetnünk szerencsétlenebb honfitársaink megmentése és megtarthatása érdekében.

Eppen tanultabb, képzetesebb munkásaink kerekednek fel, mint kivándorlók. Ha tekintetünket elég gondosan nem tartjuk rajtuk, bekövetkezik majd, hogy nagy áldozatokkal idegeneknek tanítottuk és neveltük őket. Mai helyzetünkben mily pazarlás ez. De kisebb képzettségű kivándorlóink^ nagy értéket képviselnek. Azok munkaerejükön kívül sok pénzt is visznek magukkal, mert másként be sem bocsátják őket, és pedig igen gyakran kölcsönvett pénzt,

melyet nagy kamatra vettek fel, s nem lévén képesek fizetni, tönkreteszik a jótálló itthoni családtagokat is. – Mindezekért össze kell tehát szedni összes felhasználható erőnket. És ilyen sokkal több van, mint első pillanatban gondolnánk. Széles körökben való hatásra képes igen jelentékeny alakulataink száma nagy. Ezek másnemű céljaik mellett a szóban levőre is közreműködhetnek. Nem beszélve az egyházakról, mert azok elől járnak, csak Nemzeti Szövetséget, az Országos Magyar Gazdasági Egyesületet, a Gazdaszövetséget, a »Falu« szövetséget, a Kamarákat, Országos Iparegyletet, a Manszt, az ipartestületek és a Szövetkezeti szövetségét, a Baross Szövetséget, a Vörös kereszt Egyesületet, az Országos Női Szövetségeket és a hazafias munkásegyleteket említem. Ha ezek vállvetve dolgoznak és a már létező központokkal szerves kapcsolatba lépnek, az organizáció kérdése aránylag kevés fáradsággal és nem is nagy áldozattal megoldható. Hivatkozom e részben arra, hogy a technikai segédeszközök a Védő Irodában rendelkezésünkre állanak. A Külföldi Magyarok Szövetsége megszűnván, helyét más központnak kell elfoglalni, idebenn és kinn egyaránt. A Védő Iroda felügyeletével felruházott társadalmi bizottságban akár mai mivoltában, opciók által kibővítve, akár osztályokra elkülönítve a máris törvényes alappal bíró, de legnagyobbbészrt nem működő vidéki hatósági bizottságokkal együtt az említett szövetségek megalkothatnák a nélkülözhetetlen összes központokat. Ezek pedig a helyhatóságok támogatásával és a Kivándorlási Tanács irányításával oly tervezetet létesíthetnek, mely kellő kitartás mellett mai nagy és nehéz feladatainak magaslatán állhatna. Előnye lenne, hogy a régiek célszerű kapcsolatba hozása útján fölöslegessé tenne minden új alakulatot, íme, a kés és a kenyér is kezünkben van. És voltaképp nincs is szó másról, mint annak komoly végrehajtásáról, ami a végrehajtási rendelet újból hatályossá lett 42. §-ában és a belügyminisztérium 1921. évi május 30-iki körrendeletében foglaltatik és ünnepélyesen ígértetett s amit a törvényhozás is akart. Személyes érintkezés útján meggyőződtem róla, hogy erre az összefogásra a legtöbb helyen meg is van a kellő s a megértő készség. A szervezkedés elvei adva vannak. A kiépítés külön munka lesz. A jelzettekhez még csak azt fűzöm, hogy az van hivatva a tisztánlátást statisztikai tüzetes felvételek útján néplélektani alapon nyújtani a kormány, törvényhozás, sőt a szociálpolitikai tudomány

részére is s a társadalom lelkiismeretét ébrentartani. Ne késlekedjünk hát. Használjuk fel a világszerte mindinkább uralkodóvá váló kedvező hangulatot. Azt a lemondó hangulatot, mely egyik jeles költőnk legújabbán megjelent versében is így nyilatkozik meg: »temetés, temetés, mindenütt csak temetés«, váltsa fel az az autósuggesztív gondolat, hogy születés, születés, nemzeti újjászületés, s a meddő révedezés helyébe lépjen az oly állandóvá teendő felpozíció, mely álmatagon nem csupán tehetetlenül fohászodik a régi költővel, hogy vajh, teremt-e Isten még magyart, ha mi is elmúlánk«, hanem siet megmenteni az élő magyarokat s bekapcsolódni a minket e téren szintén emelni képes világrámlatokba. Csak így kerülhetjük el a harmadik Mohácsot, melyet már nem volnánk képesek mint talán ma még a másodikat, minden erőnk megfeszítésével sem reparálni.

MELLÉKLETEK.

Első Melléklet.

A m. kir. belügyminiszter átirata.

Másolat a 44.7001921. XI. B. M. számról.

Kivándorlási Tanácsnak

Budapest.

A Magyar Kivándorlókat és Visszavándorlókat Védő Iroda ügyében valamennyi törvényhatósághoz intézett rendeletem másolatát van szerencsém a t. Tanácsnak tudomás végett csatoltan megküldeni. Nem mulaszthatom el ezen alkalmat, hogy vissza-pillantsak a Kivándorlási Tanácsnak több mint egy évtizedes kitarló tevékenységére, mely tevékenységnek tudható be elsősorban, hogy a »Magyar Kivándorlókat és Visszavándorlókat Védő Iroda« és az új társadalmi bizottság létesült, mely alkotások minden- esetre rendkívül nagy támaszomra és segítségemre lesznek, a kivándorlási ügy rendezése körüli feladatataimban. Az, hogy a Kivándorlási Tanács által felvetett eszmék és javaslatok nagy- részének kivitelére, sajnos, nem került sor – a közbenjött és hazánkat mélyen sújtó háború és háború utáni zavaros viszonyokra vezethető vissza –, meg vagyok azonban győződve, hogy ezen működés kárba nem vezett, hanem annak, ha kissé későn is, de mindenesetre igen nagy hasznát fogjuk látni. Kérem a t. Tanácsot, fogadja kitarló tevékenységéért és odaadó és buzgó munkásságáért legmelegebb köszönetemet. Külön meg kell emlé- keznem a t. Tanács jelenlegi elnökének, dr. *Gaal Jenő* méltóságának főleg az ötös bizottságban teljesített fáradhatatlan és buzgó tevékenységéről és meg kell emlékezmem gróf *Mailáth József*, *Bernát István* és *Buday Barna* urakról, kik, mint az ötös bizott- ság tagjai, ezen nehéz és fáradságos munkában buzgó munka-

társai voltak és akiknek ezért legőszintébb elismerésemet és köszönetemet fejezem ki. Őszintén hiszem és remélem, hogy a Kivándorlási Tanács elnökének bölcs vezetése alatt a ki- és visszavándorlás felette fontos és nehéz kérdésének megoldása a közeljövőben is legerősebb támaszom, segítőtársam lesz. Vállvetett közös munkánknak sikere érdekében tehát a t. Tanács szíves támogatását továbbra is kérem.

Budapest, 1921. évi május hó 30-án.

Gróf Ráday Gedeon s. k.

**A m. kir. belügyminiszternek 44.700 1921. B. M. számú
körrendelete.**

**A „Magyar Kivándorlókat és Visszavándorlókat Védő
Iroda” elnevezés alatt létesülő társadalmi szervezet.**

(Valamennyi törvényhatóságnak.)

A Magyarországra nézve évtizedek óta oly szomorú jelentőséggel bíró kivándorlási kérdés a világháború befejeztével még sokszorta nagyobb jelentőséget nyert. A világgazdaságban beállott válság következtében főleg tengerentúlra kivándorlott honfitársaink egy része hazafelé megindult, mások a háború okozta elégedetlenség és egyéb okok folytán itthon ragadnak vándorbotot. Két, méreteiben igen hatalmasnak látszó vándormozgalom indult meg ilyenén és felette kétesnek látszik, hogy melyik fog számban felette állni a másikkal, pedig a területre nézve megcsönkült országra újabb csapásként nehezednék a lakosságban, a vérben történő veszteség. Mindent elkeli követnünk ennek folytán, hogy egyrészt a kivándorlást a legcsekélyebb számra redukáljuk, viszont a visszavándorlást oly mederbe tereljük, illetve a visszavándorlókat oly körülmények közé juttassuk, hogy itthonmaradásuk állandó jellegű legyen. Ezen kétféle tevékenységi téren sajnálatosan mulasztások történtek. A Kivándorlási Tanács már a háború második évében reá mutatott arra, hogy ezen óriási problémának megoldására a kezdő lépéseket haladéktalanul meg kell tenni, mert minden késedelem, melyet a több évet igénylő munkatervezet keresztülvitele szenved, társadalmi katasztrófára vezethet. Amit már akkoriban megkezdett munkával elkészíthettünk és megalapozhattunk volna, mindazt ma, ha nem is tudjuk, már csak az idő rövidege miatt is, egészen pótolni, igen nagy erőfeszítéssel talán némileg mégis helyre bírjuk hozni. Erre azonban társadalmi tényezők vállvetett közreműködése szükséges. Már több mint egy évtizeddel ezelőtt, a kivándorlásról szóló újabb törvény, az 1909: II. t.-cikk megalkotásánál az akkori belügy-

miniszter a Kivándorlási Tanácsot a régi, az 1903:1V. t.-cikk rendelkezéseitől eltérőleg nem mint túlnyomó részben hivatalnokokból alakított testületet, hanem mint társadalmi alakulatot kívánta megszervezni. A törvény kezdeményezője ugyanis abból indult ki, hogy ezen, a országra nézve évek óta rendkívüli horderejű kérdés megoldásában a társadalomnak is közre kell működnie, mert azt pusztán hivatalnoki kar segítségével megoldani nem lehet. Ennek megfelelőleg azután az akkori belügyminiszter a Kivándorlási Tanácsnak meglehetősen széles hatáskört óhajtott biztosítani és a törvény végrehajtási utasításaiban úgy intézkedett, hogy a Kivándorlási Tanács kapcsolatot tartson fel a külföldi magyar egyesületekkel, külföldi gócpontokon hazafias magyar egyesületek létesítését elősegítse, szóval a társadalmat a kivándorlási ügy intézésével hozza összeköttetésbe.

Az 1909. évi II. t.-c, kezdeményezőjének hivatali utóda a Kivándorlási Tanácsnak ezen a törvényhozás által is szentesített hivatását azonban quasi eltörölte, amennyiben a végrehajtási utasítás vonatkozó rendelkezéseit hatályon kívül helyezte. A Kivándorlási Tanács a következő években igen helyesen ismételten reá mutatott arra, hogy a törvény megalkotójának eredeti intenciójától eltérni nem szabad, mert a kivándorlás bonyolult kérdését csak a nagy társadalom és annak illetékes faktorai bevonása mellett lehet megoldani, amelynek ezerféle karjai mindenféle elnyúlnak s hogy a kivándorlás elleni küzdelem és a háború tartama alatt már előre prognostikált visszavándorlási mozgalom megkötésének szolgálatába be kell állítani a társadalmat és közvetlen érintkezést kell létesíteni a kivándorlókkal és visszavándorlókkal.

A Kivándorlási Tanács legújabbán dr. Gaal Jenő elnökének kezdeményezésére, miután megállapított, hogy a kivándorlás és visszavándorlás terén szerzett újabb tapasztalatok a Tanács javaslatainak helyességét fényesen igazolták s ha az általa kijelölt út követetik, ezen kettős népmozgalomban honpolgárainkat sok károsodástól és csalódástól tudtuk volna megóvni, elhatározta, hogy kezébe veszi az ügyek elintézését.

A Kivándorlási Tanács e célból egyelőre közreműködésre szólította az elmúlt 1920. évben Budapesten megalakult »Külföldi Magyarok Szövetségé«-t és az ugyancsak Budapesten megalakult »Magyar Pénzügyi Szindikátus«-t. A Külföldi Magyarok Szövet-

sége a külföldön élő magyarok tömörítését, kultúrájuk emelését, magyar iskolák és óvodák felállítását, magyar egyesületek alakítását, menházak és árva házak létesítését és egyéb hasonló intézmények alapítását tűzte ki céljául és hat hónap óta egy 14 naponként megjelenő lapot, a »Külföldi Magyarok« -ot adja ki.

A Kivándorlási Tanács tervezetéhez képest, a most említett Külföldi Magyarok Szövetsége a Magyar Pénzügyi Syndikátus tüzetesen körülhatárolt közreműködésével a Kivándorlási Tanács védnöksége és a többek között e célból, a magyar királyi kormány elhatározása alapján az érdekelt kormányhatóságok bevonásával alakított társadalmi bizottság legfőbb irányítása és felügyelete mellett »Magyar Kivándorlókat és Visszavándorlókat Védő Iroda« elnevezés alatt Budapest székhellyel irodát állít fel.

Az iroda célja általában a ki- és visszavándorlóknak, illetőleg a ki- és visszavándoroltaknak tájékoztatása, erkölcsi és anyagi érdekeinek megóvása, úgy az utazás előkészítése, mint annak tartama alatt a visszavándoroltak elhelyezkedésének megkönnyítése; a ki- és visszavándorolni szándékozók részére, úgy nálunk, mint külföldön előírt közigazgatási természetű formaságoknak – melyeknek bonyolult volta miatt azok könnyen vannak károsodásnak kitéve – lehetőleg egyöntetű elintézése, kivéve, ha azoknak elvégzése más szervezetnek hatáskörébe tartozik, mely szervezetkel az iroda közvetlenül és állandó kapcsolatot fog fenntartani.

Így tehát az Iroda ügykörébe tartoznak különösen

a) a kivándorolni szándékozók tájékoztatása az utazási módokról és a külállamok bevándorlási és letelepedési szabályairól, valamint kulturális, gazdasági, egészségügyi stb. viszonyai felől, az illetékes szervektől nyert és a saját hatáskörben beszerzett adatok alapján;

b) a visszavándorolni szándékozók tájékoztatása az utazási módokról és külföldi tartózkodási helyüknek elhagyásával kapcsolatosan ott elvégzendő teendőikről, valamint a hazai viszonyok felől, tekintettel itthoni elhelyezkedésük lehetőségére;

c) a ki- és visszavándorolni szándékozók részére bel- és külföldi törvényes rendelkezések, valamint bel- és külföldi hatóságok által előírt közigazgatási, rendészeti és egyéb természetű előírások és alakszerűségek betartására való kioktatás és az azok elintézésénél való közreműködés, jelesen útlevelek láttamozásának (visum) megszerzése, beutazási engedélyek kiadása körül támasztott

nehézségeknek indokolt esetekben való elhárítása, külföldön előre váltott hajójegyek (prepaid) használhatóságának megítélése, illetőleg értékesítésüknél károsodástól való megóvása stb. körül kifejtendő tevékenység;

d) a hazaérkezettek elhelyezkedésével kapcsolatos mindenemű ügyeknek elintézése, illetőleg az e körül való közreműködés, nevezetesen fogadás, tájékoztatás, útbaigazítás, továbbirányítás, munkaalkalom, esetleg ingatlan- és földszerzés stb. az illetékes szervekkel való közvetlen és állandó együttműködés alapján;

e) szállóhelyek létesítése Budapesten és vidéken, a ki- és visszavándorlóknak az utazással kapcsolatban felmerülő vesztegelési idő tartamára való elhelyezése céljából; megbízható bel- és külföldi szállóhelyek nyilvántartása és a ki- és visszavándorlóknak odairányítása;

f) külföldön élő magyarok, vagy itthoni hozzátartozóik családi és magánügyeivel kapcsolatos mindennemű teendők ellátása és ezekre vonatkozó felvilágosítások megadása, illetőleg az ily természetű megkereséseknek az illetékes szervekhez való továbbítása;

g) a Magyarországon átvonuló idegen ki- és visszavándorlóknak a fenti keretekben való támogatása, különös tekintettel a külállamokban már működő, vagy a jövőben létesítendő hasonló szervekkel való viszonyosságra;

h) a ki- és visszavándorlókkal, valamint a külföldön élő magyarokkal a fenti teendők ellátásával kapcsolatosan folytatott érintkezés folyamán birtokába jutott adatoknak gyűjtése és az illetékes tényezőkhöz továbbítása;

i) a szövetség és a szindikátus által kitűzött közérdekű céloknak az állam jól felfogott érdekében való előmozdítása;

j) sajtótájékoztatás a fenti kérdésekkel kapcsolatban;

k) a fentebb körülírt ügykörrel kapcsolatosan mindazoknak a teendőknek az ellátása, melyeket a bizottság az iroda ügykörébe utalt.

A »Magyar Kivándorlókat és Visszavándorlókat Védő Iroda« működését folyó 1921. évi június hó 1-én Budapesten a Keleti pályaudvaron kezdi meg. Az Iroda közigazgatási rendészeti szempontból a Magyar Királyi Kivándorlási Biztosi Hivatal állandó és közvetlen ellenőrzése alatt fog állani. Az Iroda legfőbb irányítását és ellenőrzését a Kivándorlási Tanács által az érdekelt kormányhatóságok bevonásával létesített a Kivándorlási Tanács mellett működő társadalmi bizottság fogja végezni.

Ezen társadalmi bizottság elnöke a Kivándorlási Tanács elnöke. Tagjai: a Kivándorlási Tanács e célból saját kebeléből választott 2 tagja; a Külföldi Magyarok Szövetsége által kiküldött 3 tag; a Magyar Pénzügyi Szindikátus által kiküldött 3 tag; az egyes érdekelt minisztériumok egy-egy képviselője, vagy azok helyettesei; A Magyar Királyi Kivándorlási Biztosi Hivatal vezetője, vagy annak helyettese. A szükséghez képest új rendes tagok is bevonhatók a bizottságba. Ezeket a Kivándorlási Tanács fogja meghívni a M. Kir. Belügyminiszter előzés hozzájárulásával.

A Kivándorlókat és Visszavándorlókat Védő Iroda nagyon fontos nemzeti hivatást fog betölteni. Összekötő kapocs lesz az itthon és a külföldön élő magyarság között, mert a kivándorlók és visszavándorlók állandóan hullámozó nagy tömegeinek érintkezési pontja lesz ezen iroda és annak esetleges külföldi szervezetei. Az Iroda minden egyes külföldre kivándorolni készülővel közvetlen érintkezést fog keresni, igyekezni fog honfitársainkat a könnyelmű kivándorlástól visszatartani, azokat, akik mégis kivándorolni akarnak, tanácsokkal, útbaigazításokkal látja el, kioktatja majd kihez forduljanak, ki iránt lehetnek bizalommal külföldön, a külföldről hazajövő egyéneket viszont megkérdezi tapasztalataikról, meghallgatja kívánalmaikat, ügyes-bajos dolgaikban eljár, mindkét irányban utazó honpolgárainkat gyámolítani, támogatni fogja, utazásukban lehetőleg egész addig, míg utazásuknak célját el nem érték. Belföldön a hatóságok legmesszebbmenő támogatása folytán, külföldön pedig részben külképviseleti hatóságaink támogatása, részben pedig az eddig is létesített és a jövőben létesítendő magyar társadalmi szervezetek, egyesületek és megbízható magános egyének útján módjában lesz az Irodának a külföldre utazó és ott rövidebb-hosszabb időre megtelepedő honfitársainkat a legmesszebbmenő és leghathatósabb támogatásban részesíteni.

Az Iroda természetesen ezen fontos nemzeti hivatását csak akkor töltheti be, ha már hazai alsófokú hatóságaink részéről is kellő támogatásban részesül. Azért felhívom a ^{vármegye}város közönséget, hogy a külföldre, különösen pedig Amerikába kivándorolni szándékozók figyelmét hívják fel a »Magyar Kivándorlókat és Visszavándorlókat Védő Irodá«-ra. Figyelmeztessék őket, hogy utazásukkal kapcsolatos bármiféle ügyeik elintézésénél az Iroda közvetítését és szolgálatát vegyék igénybe. Az Iroda helyiségei

egyelőre Budapesten magán a Keleti pályaudvaron vannak, ahol a legtöbb kivándorolni készülő úgysis megfordul, mert az útlevél- és láttamozási kényszer következtében Budapesten át kell utaznia, hogy a különböző útlevél-láttamozásokat megszerezze. Ugyanitt és e célra az Iroda átutazó, kivándorló és visszavándorlók részére egyelőre korlátolt számban ágyakkal felszerelt, meghalásra alkalmas helyiségeket rendez be, amelyekben szükséghez képest a ki- és visszavándorlók néhány napot eltölthetnek.

Az Iroda altruisztikus rendeltetésénél fogva természetesen az általa eszközölt ténykedésekért és tett szolgálatokért csakis a fenntartásnak biztosítása okvetlen szükséges és időközönként a bizottság által megállapítandó minimális díjakat fogja az őt igénybevevőktől szedni.

A kivándorlás, különösen a tengerentúli államokba irányuló kivándorlás, az utóbbi időben ismét kezd nagyobb arányokat öltetni. Törvényeink mindenki részére biztosítják a szabad költözködési jogot, nem lehet, de nem is szabad semmi oly intézkedést tenni, mely állampolgárainkat ezen jogukban, feltéve, hogy az törvényes akadályba nem ütközik, megakadályozná. Ennek dacára természetesen mindent el kell követni, hogy a kivándorlás a nemzet ezen vérvesztése a lehetőséghez képest csökkentessék; fürkésznünk, keresnünk kell tehát a kivándorlásra készítő okokat és meg kell találnunk a módokat ezen okok megszüntetésére. Elsősorban a hatóságok kötelessége ez s azok nagyon sokat is tehetnek ezen a téren. Egyedül hatósági intézkedésekkel azonban, mint az előbb említettett, segíteni nem lehet s itt is csak az vezethet eredményre, ha a hatóságok és a társadalmi, tényezők együttes közreműködésre mindenhol összefognak. Kívánatosnak tartom ezért, hogy azon törvényhatóságokban, hol a kivándorlás erősen megindult vagy nagyobb mérvet ölt, *a társadalom minden rétegének bevonásával bizottságok* alakíttassanak, ily bizottságok alakítását már az 1913. évi december hó 2-án 205,578/B. M. szám alatt kiadott körrendelet is elrendeli és útbaigazításokat tartalmaz azok működési körére nézve. A rendelet kibocsájtása után rövidesen kitört világháború következtében ezen bizottságok működésüket valószínűleg a legtöbb helyen beszüntették és teljesen fel is oszoltak. Oly vármegyékben különösen, hol ily bizottságok működése ismét szükségesnek mutatkozik, ezen rendeletben foglaltakhoz képest azok újból megszervezendők és működésükről negyed-

évenként ide jelentés teendő. A bizottságok működése természet-szerűleg a visszavándorlással kapcsolatosan esetleg szükséges intézkedésekre is kiterjesztendők. Meg fogom tenni a mutatkozó szükséghez képest azután a kellő intézkedéseket arra, hogy a bizottságok a Kivándorlási Tanáccsal, illetőleg társadalmi bizottságával közvetlen kapcsolatot nyerjenek és tarthassanak fenn s hogy ezáltal egy hézag nélküli hálózat létesüljön az egész országban a ki- és a visszavándorlás ügye cél- és tervszerű intézésére.

Remélem és erősen hiszem, hogy amennyiben hatóságaink és társadalmunk a Kivándorlási Tanácsnak ezen nagy, itt csak fővonásaiban ismertetett, a kormány teljes bizalmát élvező alkotását minden tőlük telhető módon támogatni fogják, úgy ezen alkotás minden bárhol élő magyar lélek együttérzéséhez, ezáltal összetartására s az összetartás útján az anyaország felépítésére hatalmas segédelmet fog nyújtani.

Budapest, 1921. évi május hó 30-án.

Dr. Ráday s. k.,
m. kir. belügyminiszter.

**M. kir. belügyminiszter 205.578/1913. XI. B. M. sz. körrendelete.
A kivándorlás csökkentése céljából teendő intézkedések.**

(Valamennyi törvényhatóságnak.)

A múlt évszázad második felében megkezdődött és az Észak-amerikai Egyesült-Államok területére irányuló kivándorlás az utóbbi két évtizedben mindnagyobb arányokat öltött, úgyhogy a kivándorlók száma ezidőszerint évekint átlag az egyszázezeret jóval meghaladja.

A kivándorlottak egy elég tekintélyes része ugyan visszatér, másik nagyobb része azonban az országra nézve teljesen elveszettnek tekinthető.

Hazánk népessége nem oly nagy, hogy állampolgáraink tömeges távozását közönyösen nézhetnénk.

Kétségtelenül megállapítható, hogy kivándorlónk túlnyomó részét nem az idegen állam területén való letelepedés végleges vágya, de inkább a nagyobb keresetre való kilátás és az esetleges vagyonszerzés könnyebb alkalma indítja a kivándorlásra.

De sokan távoznak azért, hogy már előzőleg kivándorolt és megfelelő keresethez jutva, letelepedett hozzátartozóikat kövessék, vagy, mert látják azokat az anyagi eredményeket, melyeket ismerőseiknek elérni sikerült, de még nagyobb azoknak a száma, kik honpolgári kötelességük teljesítése elől menekülnek s azok, akik lelkiismeretlen ügynökök által buzdítva és támogatva, szökve hagyják el az országot.

Kivándorlónk nem mindegyikének sikerül anyagi eredményeket elérni, sok ezerre tehető azoknak a száma, kik a nekik szokatlan erős munkában elvesznek, vagy elsenyednek s testben, lélekben megtörve és tönkretéve jutnak vissza hazájukba.

Törvényeink mindenki részére biztosítják a szabad költözködési jogot s nem lehet, de nem is szabad semmi oly intézkedést tenni, mely állampolgárainkat ez emberi jogukban megakadályozná.

De feltétlenül szükség van oly intézkedésekre, melyek célja a kivándorlás lehető csökkentése, amit elérhetünk akkor és úgy, ha kutatjuk az okokat, mely állampolgártársainkat kivándorlásra készítetik s ha módokat keresünk a kivándorlásra indító okok megszüntetésére, ha keresetet nyújtunk ott, ahol keresethiány van s ezáltal alkalmat adunk polgártársainknak itthoni boldogulásra is.

Közgazdasági helyzetünkben nem találjuk fel okát egyedül a leginkább a földművesek közé tartozók kivándorlásának, mert a gazdasági téren is inkább munkáshiány van.

A nagyobb keresetre való vágyon kívül igen sok esetben lehetnek oly helyi okok is, melyek megszüntetésével is elejét lehet venni a kivándorlásnak.

De bármily oka is legyen a kivándorlásnak, feltétlenül szükséges, hogy azzal hatóságaink állandóan és behatóan foglalkozzanak s segítsenek ott, ahol hatósági úton is lehet segíteni s vegyék a társadalom közreműködését igénybe ott, ahol más módon eredményre jutni nem lehet.

Joggal elvárható az összes törvényhatóságtól, hogy a kivándorlás ügyét saját, de különösen a törvényhatóság lakossága érdekében is éber figyelemmel kísérik és hatáskörükben is tegyenek meg minden intézkedést, mellyel a ma már az országra mind súlyosabb csapásként jelentkező kivándorlás csökkentése elérhető.

Úgy a törvényhatóság első tisztviselőjének, mint a vármegyékben a járási főszolgabírának feladatává teszem, hogy amennyiben a törvényhatóság, illetőleg járásaik területén nagyobb-mérvű kivándorlást észlelnek, kutassák szorgosan annak okait és állapítsák meg azokat a teendőket, melyek alkalmasak arra, hogy a bajnak eleje vétessek, vagy legalább megszüntethető legyen annak további terjedése.

A legtöbb esetben azonban s különösen ott, hol a kivándorlás már nagyobb mérveket öltött, egyedül hatósági intézkedésekkel alig lehet segíteni s ily helyeken csak az összes társadalmi tényezők együttes közreműködésével lehet csupán eredményeket elérni.

Kívánatosnak tartom ezért, hogy az illető törvényhatóság területén a társadalom minden rétegének bevonásával külön bizottságok alakíttassanak, mely bizottságok a közigazgatási hatóságokkal

egyetértően működve fejtsék ki tevékenységüket s egyrészt tanáccsal szolgálva, másrészt a végrehajtásban segédkezet nyújtva, támogassák a hatóságokat nehéz feladatuk teljesítésében.

A kivándorlás csökkentésére irányuló akcióból ki fogja részét venni a kormány is s minden célravezető üdvös mozgalmat a legteljesebb erkölcsi, sőt, ha szükséges, megfelelő anyagi támogatásban is fogja részesíteni.

Magam részéről állandóan figyelemmel fogom kísérni közigazgatási hatóságaink ez iránybani működését s azt lehetőleg előmozdítani kívánom s minthogy közigazgatási hatóságaink e részbeni eljárásának irányítását magamnak tartom fenn, elvárom a törvényhatóságok első tisztviselőitől, hogy kifejtett működésükről hozzám időszakonként jelentést tegyenek s a kivándorlási ügyekkel kapcsolatos mindennemű előterjesztéseiket és javaslataikat közvetlenül hozzám terjesszék fel.

Felhívom (Címet), hogy törvényhatósága területére nézve e leíratom vétele után a szükségesnek mutatkozó további intézkedéseket haladéktalanul tegye meg s e részben tett intézkedéséről hozzám jelentést tegyen.

Budapest, 1913. évi december hó 2-án.

Sándor János s. k.

**Sieber Ferenc m. kir. belügyminiszteri számvevőiségi
főtanácsos, a budapesti Védő Iroda igazgatójának
jelentése.**

A Kivándorlási Tanács kezdeményezésére több társadalmi szerv bevonásával létesült a Magyar Kivándorlókat és Visszavándorlókat Védő Iroda, amelynek célja általában a ki- és visszavándorlókat minden irányban tájékoztatni, erkölcsi és anyagi érdekeiknek megóvására, utazásuk előkészítésénél, a visszavándoroltak elhelyezkedésének pedig megkönnyítésére, a ki- és visszavándorolni szándékozók részére, úgy a nálunk, mint a külföldön érvényben levő közigazgatási természetű formaságok elintézésében közreműködni.

A kivándorlást intéző hivatalos körök csakhamar belátták, hogy ez a Védő Iroda fontos nemzeti hivatást tölt be, mert az fontos összekötő kapocs az itthon és a külföldön élő magyarok közt és alkalmas gócpontja a kivándorlók és visszavándorlok nagy tömegének. E célból tartják fenn külföldi szerveit: nevezetesen a kanadai fiókirodáját, a Winnipegben lévő Magyar Bevándorlókat Védő Irodát (Canadian Hungarian Immigrants Aid Bureau, 296Vo Main Street Winnipeg. Manitoba), valamint brazíliai és argentinai levelezőjét is.

Ezt a jelentőségteljes feladatot felismerve, a minisztertanácsban hozott határozat végrehajtásaképpen a »kivándorlási alap« 1922. év végével megszerezte a Budapest, VIII. ker. Fiumei-út 4. szám alatt levő háromemeletes bérházat, amelyre 1923. év folyamán a negyedik emelet építtetett. Ez épületben helyeztetett el 1923. év vége felé a Kivándorlási Tanács, a Magyar Kivándorlókat és Visszavándorlókat Védő Iroda és a »Kivándorlók Otthona«. A »Kivándorlók Otthona« keretében a Védő Iroda fenntartja a ki- és visszavándorlok elszállásolására szolgáló szállodát és az ételmezésükre szolgáló konyhát.

Az elszállásolásra rendelkezésre áll ezidőszerint 10 közös hálóterem összesen 120 ággyal, továbbá 6 családi szoba egyenkint 2 ággyal. Ebben az épületben jelenleg még 7 főbérllő lakik, akik mihelyest Budapesten a lakások szabad forgalma helyre fog állni, kiköltözködnek, akkor még további 14 családi szoba áll majd rendelkezésre e célra.

Ugyanakkor rendeztetik be majd az épület pincéjében a szükséges fürdő és fertőtlenítő is. A ki- és visszavándorlók a »Kivándorlók Otthona« intézményét minimális díjak mellett bármikor igénybe vehetik.

Az alábbi statisztikai adatok mutatják, hogy a Védő Iroda nagy nemzeti, erkölcsi és közhasznú tevékenységet fejtett ki. A Védő Iroda a következő forgalmat bonyolította le: Az Észak-amerikai Egyesült Államokba kivándoroltak:

1922. évi július 1 -től 1923. évi június 30-ig (a fiscalis évben):

férfi	1718
nő	2386
gyermek	1354
összesen	5458

1923. évi július 1-től 1924. évi június 30-ig (a fiscalis évben):

férfi	2326
nő	1974
gyermek	913
összesen	5213

Az 1924. évi július 1-ével az Északamerikai Egyesült Államokban érvénybe lépett bevándorlási törvény Csonka-Magyarország részére évi 473 főben állapította meg a kvótát.

1924. évi július 1-től 192c. évi június 30-ig (a fiscalis évben):

		nő	gyermek	összesen
kvóta-kivándorló	95	128	47	270
non kvóta-kivándorló	32	105	63	200

1925. évi július 1-től 1926. évi június 30-ig (a fiscalis évben):

		nő	gyermek	összesen
kvóta-kivándorló	163	216	163	542
non kvóta-kivándorló	33	105	103	241

1926. évi július 1-től 1926.		évi október 31-ig:		
férfi		nő	gyermek	összesen
kvóta-kivándorló	42	69	10	121
non kvóta-kivándorló	36	53	23	112

A délamerikai államokban a bevándorlást korlátozó rendelkezések ezidőszertig nincsenek.

A délamerikai kivándorlás főleg három városba irányult és pedig:

Havannába, Rio de Janeiróba és Buenos Airesbe a Védő Iroda feljegyzései szerint legális úton oda kivándoroltak:

férfi	nő	gyermek	összesen				
1922.	január 1-től 1922.	december 31-ig	42	16	5	63	
1923.	1923.		20	6	4	30	
1924.	1924.		58	74	26	158	
1925.	1925.		113	85	29	227	
1926.	1926. október		176	131	50	357	

Tekintettel arra, hogy az Északamerikai Egyesült Államokban megállapított kvóta a minimumra redukálta a bevándorlást és a délamerikai kivándorlás az ottani klíma és gazdasági viszonyok következtében majdnem csak iparosok közt hódított tért, addig az 1923-dik év őszétől kezdve csakis földművesek és gazdasági cselédek vándorolnak évről-évre növekedő mérvben Kanadába, mely domínium sem iparosokat, sem kereskedőket, sem intellektuelleket nem bocsát be. A Kanadába történt kivándorlásról a következő adatok nyújtanak képet:

férfi		nő	gyermek	összesen	
1923.	január 1-től 1923. dec. 31-ig	65	32	22	119
1924.	« « 1924. «	820	275	62	1157
1925.	« 1925. «	1803	255	139	2197
1926.	« 1926. okt. «	3487	349	558	4394

A Védő Iroda fennállása óta annak tudtával összesen csak 3 személy vándorolt ki Ausztráliába.

Budapesten a következő tranzitó kivándorló szállítmányok utaztak keresztül, még pedig:

	Egyesült Államokba	Kanadába	Dél- amerikába
Romániából 1924. évben	4	6	242
1925	277	344	3331
1926	672	922	6993

Meg kell említenem, hogy a Romániából érkezett és Dél-Amerikába menő kivándorlók közt sok erdélyi székely és besszarábiai zsidó volt.

	Egyesült Államokba	Kanadába	Dél- amerikába
Bulgáriából 1926. évben	2	190	–

A budapesti keleti pályaudvaron az Északamerikai Egyesült Államokból Csonka-Magyarországba, valamint Nagy-Magyarország lecsatolt területeire »látogatás« céljából keresztülutazott:

1921. évben	2650 személy
1922. «	2273
1923. «	634
1924. «	2438
1925. «	2482
1926. I.-X. hónapokban	4981

